

4163

দ্রোপদী

৫০২৫/ধঃ
ই.৫.৯৯

আসান কলিঙ্গ নন্দ
কালী
তারিখ... র

শ্রীমহেশ ।

Presented to Sahitya Sabha
by the author.

৫০২৩/৪!
২৯.৫.২৯

দ্রোপদী ।

লিখক আৰু প্ৰকাশক

শ্ৰীমহেশচন্দ্ৰ শৰ্মা কটকী ।

আসাম সাহিত্য সভা

কাছাৰী ।

প্ৰথম ভাগ ।

তাৰিখ...

নং

সৰ্ব-স্বার্থ সংৰক্ষিত ।

যোৰহাটৰ দৰ্পণ প্ৰেচত,

শ্ৰীটুনিবাম শৰ্মা বৰুৱা দ্বাৰা ছাপা হ'ল ।

বেচ ১/০ পাঁচ আনা ।

ভূমিকা ।

দ্রৌপদী প্রাতঃস্মৰণীয়া “পঞ্চকন্থাব” এক “কন্থা” ; আৰু ভাৰ-
তীয় বৰ্মণী-সমাজৰ গৌৰৱ-স্বৰূপা । তেওঁ অতি বুদ্ধিমতী, সূচতুৰা
আৰু পতিগতপ্ৰাণা তিকতা আছিল । পতিব্ৰতা তিকতাই নিজৰ
আবাধ্য দেৱতা স্বামীৰ সেৱা কেনেকৈ কৰে, দ্রৌপদী তাৰ এক
উজ্জল আদৰ্শ । আমাৰ কোমলমতি সৰু লৰা-ছোৱালীবিলাকে
তেওঁৰ কাহিনী পঢ়ি শিকিবলৈ অনেক আছে ; কিন্তু দুখৰ বিষয়
তেনে পুথি আমাৰ ভাষাত অতি বিৰল । সম্প্ৰতি বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত
কটকীদেৱে সেই অভাৱ কিছু পৰিমাণে দূৰ কৰিবৰ মনেৰে, এই
পুথিখনি ৰচনা কৰি, বাইজৰ আগত দাঙ্গি ধৰিছে ; সেই বুলি
তেখেত আমাৰ সকলোৰে শলাগৰ পাত্ৰ ।

বন্ধুবৰ শ্ৰীযুত কটকীদেৱ “জয়-ঢোল কোবোৱা” বিধৰ সাহিত্যিক
নহয় ; তেখেত এগৰাকী “জুহালত গঢ়ি শাললৈ ওলোৱা কমাৰ” ।
হাঁতুৰী মৰাত তেখেতৰ হাতখন বেয়া নহয় । ভাষাত তেখেতৰ
অধিকাৰ আছে ; “কৃতী সমালোচক” সকলে কেনে পায় ক’ব নোৱাৰে ;
কিন্তু মই হ’লে তেখেতৰ লিখা বৰ ভাল পাওঁ । তেখেতৰ ভাষা অতি
সৰল, শ্ৰুতিমধুৰ আৰু ঘৰুৱা-ঠাচৰ । কোমল বয়সীয়া সৰু সৰু লৰা-
ছোৱালীৰ পক্ষে তেনে ভাষাই নিতান্ত উপযোগী বুলি বিবেচনা
কৰোঁ । মই আশা কৰোঁ লৰা বুঢ়া সকলোৱেই “দ্রৌপদী” পঢ়ি
ভাল পাব ; আৰু একোখনৰ গ্ৰাহক হৈ, লিখোঁতাক উৎসাহ দিব ।

সাধাবগতে কোমলমতি সৰু লৰা-ছোৱালীৰ উপযোগীকৈ পুথি
 লিখা সকলো লিখোঁতাৰ পক্ষে সহজসাধ্য নহয়; আমাৰ শ্ৰীযুত
 কটকীদেৱৰ গাত সেই গুণ ফেৰিব আভাস পোৱা গৈছে।
 তেখেতৰ হাতত “শিশু মহাভাৰত,” “বেতাল পঞ্চবিংশতি” আৰু
 “ভীষ্ম” নামে তেনে ধৰণৰ আৰু তিনিখনি ভাল পুথি হাতেলিখা
 অৱস্থাত আছে। বাইজৰ পৰা উৎসাহ পালে, সেই কেইখনিয়ো
 শীঘ্ৰে গা দেখাদি অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যৰ জেউতি বঢ়াব
 বুলি মই ডাঠি কৰ পাৰোঁ। ইতি—

চকলাটেঙ্গা, যোৰহাট।

৩।১।২৮ চন।

শ্ৰীহিতেশ্বৰ বৰ-বৰুৱা।

লিখকৰ গোহাৰি ।

বৰ্তমান যুগৰ উন্নত ভাষাবিলাকত সৰু সৰু ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকৰ উপযোগী অনেক পুথি আছে ; কিন্তু আমাৰ ভাষাত তেনে ধৰণৰ পুথি নিচেই তাকৰ। সেই অভাৱ চুলি-এডাল-মান গুচাবৰ মনেৰে আৰু কোমল-মতি ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকৰ আগত মহাভাৰতৰ চিত্ৰটো চমুকৈ দাঙ্গি ধৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে এই ক্ষুদ্ৰ পুথিখনি লিখিলোঁ। এই পুথি লিখিবৰ যে মই সম্পূৰ্ণ অনুপযুক্ত আৰু ইয়াত যে বহুত বঢ়া-টুটা দোষ বৈ গৈছে তাক মই ভালকৈ বুজিছোঁ। আৰু মুক্তকণ্ঠে স্বীকাৰ কৰিছোঁ। মোৰ এই উত্তম যে বাওনাই চন্দ্ৰ ধৰিবলৈ ঘোঁৰাৰ তুল্য হৈছে, তাত অলপো সন্দেহ নাই। তথাপি অসমীয়া-ভাষা-মাতৃৰ চৰণত নিৰ্গন্ধ ফুল এপাহি সাঁপি সেৱা জনানলৈ মোৰো বিশেষ আগ্ৰহ জন্মাত, এই কামলৈ মৰ-সাহ দিলোঁ। আশা-কৰোঁ সহৃদয় পাঠক-পাঠিকাসকলে, নিজ-গুণে, মোৰ ধৃষ্টতা ক্ষমা কৰিব।

অসমীয়া ভাষা সকলো বিষয়তে বৰ চহকী হলেও এই ভাষাৰ নিভাঁজ শব্দবিলাক ব্যৱহাৰ কৰা মানুহৰ সংখ্যা দিনক-দিনে কমি গৈছে যেন লাগে। যদিহে মোৰ অনুমান এফেৰিমানো সঁচা হয়, তেন্তে ই বৰ পৰিতাপৰ বিষয় ; আৰু আমাৰ ভাষাৰ বিশিষ্টতা বক্ষা কৰিবৰ নিমিত্তে গা-মুৰি দিবৰ সময় আহিল। এই পুথিখনিত যিমান পাবোঁ সিমান নিভাঁজ ঘৰুৱা শব্দ আৰু খণ্ড-বাক্য প্ৰয়োগ কৰিবলৈ বৰ পুৰুষাৰ্থ কৰিছোঁ ; কিন্তু কাৰ্য্যত কিমান কৃতকাৰ্য্য হ'ব পাৰিছোঁ, তাৰ মীমাংসা বাইজে কৰিব।

বাইজৰ পৰা পুতৌ পালে এনেকুৱা আৰু দুখন-চাৰিখন পুথি
প্ৰকাশ কৰিবৰ ইচ্ছা থাকিল।

নিজে ভালকৈ প্ৰফ্ চাব নজনা দোষত ইয়াত ঠায়ে-ঠায়ে অলপ
ভুল বৈ গ'ল। যদি বাইজৰ অনুগ্ৰহত ই কোনোবা জ্ঞানত দ্বিতীয়
তান্মৰণত ভৰি দিব পাৰে, তেন্তে সেই আঁসোঁৱাহ গুচাবলৈ যত্ন
কৰিম।

যিবিলাকৰ নিমিত্তে এই পুথিখনি লিখা হৈছে, ইয়াৰ দ্বাৰা যদি
যিবিলাকৰ ধনিষ্ঠামানো উপকাৰ হয়, তেন্তে মোৰ পৰিশ্ৰম সাৰ্থক
মানিম।

পৰিশেষত জনাওঁ যে লক্ষ-প্ৰতিষ্ঠ সাহিত্যিক শ্ৰীযুক্ত হিতেশ্বৰ বৰ
বৰুৱা, সাহিত্য-বথী শ্ৰদ্ধাম্পদ শ্ৰীযুক্ত চন্দ্ৰধৰ বৰুৱা, ~~শ্ৰীযুক্ত~~ পূৰ্ণানন্দ
শৰ্মা পাঠক বি-এল, শ্ৰীযুক্ত দেবেন্দ্ৰনাথ বেজবৰুৱা বি-এল, আদি
কেইগৰাকীমান কৃতবিদ্য লোকে, এই পুথিখনি হাতেলিখা অৱস্থাত
থাকোতেই, মোক বহুত বুদ্ধি-ভাৰসা দি সহায় কৰিছিল; আৰু ই
যে আজি বাইজৰ আগলৈ ওলাব পাৰিলে, ইও যিবিলাকৰ উদগণিৰ
ফলহে। সেইবাবে তেখেতসকলৰ ওচৰত কৃতজ্ঞ থাকিলোঁ। অলমতি-
বিস্তৰেণ। ইতি—

কটকীপুখুৰি, যোৰহাট।
১লা জানুৱাৰী, ১৯২৮ চন।

} বাইজৰ কুপা-প্ৰাৰ্থী,
} শ্ৰীমহেশচন্দ্ৰ শৰ্মা কটকী।

শ্রীকৃষ্ণচন্দ্রায় নমঃ ।

জ্যোপদী

প্রথম অধ্যায় :

কৌৰব আৰু
পাণ্ডবসকলৰ
বংশ পৰিচয় ।

বিখ্যাত চন্দ্রবংশত, প্রতীপ নামেৰে স্বনামধন্য
এজন বজা আছিল । তেওঁৰ পুতেকৰ নাম
শান্তনু । শান্তনু ইমান ভাল বজা আছিল যে,
তেওঁৰ ৰূপ আৰু গুণত মুগ্ধ হৈ, স্বয়ং গঙ্গাদেবী আহি
তেওঁত বিয়া সোমাইছিলহি । দেৱব্রত নামেৰে এটি ল'ৰা থৈ
তেওঁ স্বৰ্গলৈ গুচি গ'ল ।

গঙ্গাদেবী যোৱাৰ পাচত, শান্তনুৱে আৰু এগৰাকী কুঁৱৰী
বিয়া কৰাইছিল । তেওঁৰ নাম সত্যৱতী । সতিনীয়েকৰ পুতেক
দেৱব্রতে কিবা টাটক-নাটক কৰিব বুলি সন্দেহ কৰি, সত্যৱতীৰ
বাপেকে, সত্যৱতীক শান্তনুলৈ বিয়া দিবলৈ পোনতে কেৰ-
ঘোঁহাইছিল । সেই কাৰণে, দেৱব্রতে, “মই বজা নহওঁ আৰু
বিয়া নকৰাওঁ” বুলি প্রতিজ্ঞা কৰিব লগা হৈছিল । পিতাকক

সন্তোষ দিবৰ মনেৰে, স্বার্থত্যাগ কৰি, এনে ভয়ঙ্কৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰা বাবে, তেতিয়াৰে পৰা তেওঁৰ নাম 'ভীষ্ম' হ'ল।

কালক্ৰমে সত্যৱতীৰ দুটি ল'ৰা হ'ল। বৰজনৰ নাম চিত্ৰাঙ্গদ, আৰু সৰুজনৰ নাম বিচিত্ৰবীৰ্য্য। বিয়া-বাক নো কৰাওঁতেই, চিত্ৰাঙ্গদ ঢুকাই থাকিল। বিচিত্ৰবীৰ্য্যলৈ কানীৰ বজাৰ দুগৰাকী জীয়েক—অম্বিকা আৰু অম্বালিকাক-বিয়া কৰোৱা হৈছিল। কিন্তু কোনো সতি-সন্ততি হ'বলৈ নো পাওঁতেই, তেওঁৰা স্বৰ্গী হ'ল। প্ৰসিক্ক কুককুল ইমানতে লোপ পায় পায় হৈছিল; কিন্তু বাসদেৱৰ তপোবলৰ প্ৰভাৱত, দুয়ো গৰাকী কঁৱৰীৰ এটি এটিকৈ ল'ৰা হ'ল। অম্বিকাৰ পুতেকৰ নাম ধৃতবাহু; আৰু অম্বালিকাৰ পুতেকৰ নাম পাণ্ডু। ধৃতবাহুই বিয়া কৰালে গান্ধাৰ দেশৰ বজাৰ জীয়েক গান্ধাৰীক। এওঁৰ দুৰ্য্যোধন, দুঃশাসন আদি কৰি এশ ল'ৰা, আৰু দুঃশলা নামেৰে এটি ছোৱালী হ'ল। পাণ্ডুৱে দুগৰাকী ৰাণী বিয়া কৰাইছিল। বৰ গৰাকীৰ নাম কুন্তী; তেওঁৰ যুধিষ্ঠিৰ, ভীম আৰু অৰ্জ্জুন নামেৰে তিনি জন ল'ৰা হ'ল। সৰু গৰাকীৰ নাম মাদ্ৰী; নকুল আৰু সহদেৱ তেওঁৰ পুতেক।

ধৃতবাহু জন্মান্ত আছিল। সেই বাবে, তেওঁৰ ভায়েক পাণ্ডু, হস্তিনাৰ বজা হ'ল। মৃগয়া কৰিবলৈ যাওঁতে, বনত, এদিন তেওঁৰো হঠাৎ মৃত্যু হ'ল।

ধৃতবাহুৰ পুতেকসকলক "কোঁৱৰ" আৰু পাণ্ডুৰ পুতেকসকলক "পাণ্ডৱ" বোলে।

পাণ্ডুরসকলৰ
প্ৰতি দুৰ্য্যোধনৰ
দুৰ্ব্বাসহাৰ।

পাণ্ডু বজা ঢুকুৱাৰ পাচত, হস্তিনাৰ ৰাজপাটৰ
কাৰণে, কোৱৰ আৰু পাণ্ডুরসকলৰ ভিতৰত
বৰ খোৱা-কামোৰা লাগিল। আগেয়ে কৈ অহা

হৈছে যে ধৃতৰাষ্ট্ৰ জন্মান্তৰ থকা বাবে পাণ্ডুহে ৰজা হ'ব লগা
হৈছিল। সাধাৰণতঃ ৰজাৰ ল'ৰা ৰাজসিংহাসনত বহাৰ নিয়ম।

সেই হিচাবে, পাণ্ডুৰজাৰ বৰ পুতেক যুধিষ্ঠিৰহে হস্তিনাৰ
সিংহাসনত বহিব লাগে। কিন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ পুতেক দুৰ্য্যোধন,
দুঃশাসন আদিয়ে, এই কথাত মৰণান্তিক বেজাৰ পালে ;

আৰু এই সুযোগতে ৰাজসিংহাসন তেওঁবিলাকৰ হাতলৈ
আনিবৰ মনেৰে, কঁকালত টঙালি বান্ধি লাগিল। তেওঁবিলাকৰ

অসৎ উদ্দেশ্য কাৰ্য্যত পৰিণত কৰিবৰ কাৰণে পাণ্ডুরসকলৰ
বিকন্ধে সিবিলাকে অতি জঘন্য প্ৰকাৰৰ ষড়যন্ত্ৰ কৰিবলৈ

ধৰিলে। পুতেকসকলৰ কথাকে নকওঁ, যুধিষ্ঠিৰ ৰজা হোৱা

কথাটো, বুঢ়া ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ কাণতো ভাল নালাগিল। পুতেক-

হঁতক সজ পৰামৰ্শ দি ভাল বাটলৈ অনা তেওঁৰ নিচিনা বুদ্ধ

মানুহৰ উচিত আছিল। কিন্তু তেওঁ তাকে নকৰি, তলে-

তলে তেওঁবিলাকক ফেঁটাইহে দিলে। দুৰ্য্যোধন 'নেবা'

বুলিলেও চাৰি চাপৰ বোৱা বিধৰ মানুহ আছিল ; তাতে

আকৌ যেতিয়া পিতাকৰ গৰ্ভাশয় বুজি ল'লে, তেতিয়া

তেওঁ উনৈছত-বা-বলাবলৈ ধৰিলে। সাত-পাঁচে, অলপ

দিনৰ ভিতৰতে পাণ্ডুরসকলৰ দুখ কুলাই-পাচিয়ে

মৰা হ'ল।

ফুটমনিয়াৰ দুৰ্য্যোধনে দেখিলে যে, পাণ্ডৱসকলক মাৰিবলৈ হ'লে, জয়ে-জয়ে সকলোতকৈ বাহুবলী ভীমক দিহা লগাই নল'লে ইকেইজনৰ গাত হাত দিবলৈ সুবিধা নহ'ব। আকৌ ভীমক মাৰিবও লাগিব আৰু কথাটোও অংফুট হৈ থাকিব লাগিব। এতেকে, বিহ, খুউৱাৰ বাহিৰে, এই কাম খোজ-মাৰি কৰিবলৈ, আৰু আন উপায় নাই। ইয়াকে ঠিক কৰি, তেওঁ এদিন ভীমক বিহ খুৱালে কিন্তু ঈশ্বৰৰ ইচ্ছাত, ভীমৰ একো নহ'ল। এই কথা ঘূৰুক-ঘানাককৈ পাণ্ডৱসকলৰ কাণত পৰিলত, তেওঁবিলাক আৰু কুন্তীয়ে বৰ ভয় খালে; আৰু বৰকৈ গা চম্ভালি ফুৰিবলৈ ল'লে। ভীমক মিঠৈৰ লগত বিহ খুৱাই মাৰিবলৈ যি দুৰ্য্যোধনৰ সত যায়, সেই নেওচা-খোৱা দুৰ্য্যোধনে কৰিব নোৱাৰা নীহ কাম কিবা আছে জানো ?

ভীমক বিহ খুৱাই মাৰিব নোৱাৰি, দুৰ্য্যোধনে, এইবাৰ সকলোটিকে একেলগে পুৰি মাৰিবলৈ ভিতৰে-ভিতৰে চক্ৰান্ত কৰিবলৈ ধৰিলে। দুৰ্য্যোধনৰ আদেশমতে বাৰণাসত নামেৰে ঠাইত, লা, ঘিঁউ, ধূনা, আৰু তেল আদি বস্তু, কৰা, কামী, চাল, বাৰ আদিত সন্মাই, এটা ঘৰ সজোৱা হ'ল। এই ঘৰটোৰ নামেই 'জতুগৃহ'। ঠিক হ'ল যে, ধৃতৰাষ্ট্ৰই লহন দি, পাণ্ডৱসকলক তাত কিছুদিন থাকিবলৈ পঠাব; তাৰ পাচত সুবিধা চাই, সেই কামত দুৰ্য্যোধনৰ সোঁ-হাত পুৰোচন মন্ত্ৰীয়ে এদিন, সেই ঘৰত জুই লগাই দি, তেওঁবিলাকক

জীয়াই-জীয়াই পুৰি মাৰিব। তেতিয়া হ'লে, শত্ৰুও মৰিব
আৰু কথাবোৰ ভেদ নাভাগিব।

নিৰ্দিষ্ট দিন-বাৰত, পাঁচ পাণ্ডৱ আৰু কুন্তীদেৱী, বাৰণা-
সতলৈ যাত্ৰা কৰিলে। পাণ্ডৱসকলৰ বিদূষ নামেৰে এজন
পৰম হিতৈষী দদায়েক আছিল। বড়বদুটো বৰ গুপ্তে-
গুপ্তে হৈছিল যদিও তেওঁ তাৰ ফুট পাইছিল; সেই
গুণে, দুৰ্য্যোধনৰ দুৰাভিসন্ধিৰ কথা তেওঁ পাণ্ডৱসকলক কৈ
সতৰ্ক কৰি দিলে। তেওঁৰ পৰামৰ্শ অনুসাবে, ছেগ চাই,
জতুগৃহৰ ভিতৰেদি এটা সুৰঙ্গ যুগুত কৰি কথা হৈছিল;
আৰু শত্ৰুৱে ঘৰত জুই দিয়া মাত্ৰকে, সেই সুৰঙ্গেদি পলাই
গৈ পাণ্ডৱসকলে কথমপি পাব পালে; নচেৎ ঘৰৰ লগে-লগে
তেওঁবিলাকো পুৰি জাহ গলহেতেন। ঘটনাক্ৰমে এজনী
নিষাদী আৰু তাইৰ পাঁচ পুতেক, সেই বাতি, জতুগৃহত শুই
আছিল। সিহঁত তাতে পুৰি ডাই হ'ল। সিহঁতৰ পোৰা
হাব-মূৰবোৰ দেখি, লোকে ভাবিলে যে পাণ্ডৱসকল দৰা-
চলতে পুৰি মৰিল।

সুৰঙ্গেদি গৈ পাণ্ডৱসকল অগাধ হাবিত সোমালগৈ।
তাৰ পাচত, ছদ্ম বোৰেৰে ভালেমান দিন অ'ত-ত'ত ঘূৰিপৰিক
অৱশেষত, ব্যাসদেৱৰ পৰামৰ্শ মতে, একচক্ৰা নগৰলৈ গ'ল;
আৰু তাত এঘৰ বামুণৰ ঘৰত থাকিবলৈ ল'লেগৈ। তেওঁ-
বিলাক পুৱাই ভিৰ্কাইলৈ বায়, আৰু গধূলি উলটি আহে।
মাগি-খুজি যি পায় তাকে খানি, আটাইকেউজনে মিলি

বামুণৰ ঘৰত খায়হি। ইয়াত, তেওঁবিলাকে ভিক্ষুকৰ বোশেৰে এই দৰে, পেট-প্ৰাবৰ্ত্তাবলৈ ধৰিলে।

ইয়াৰ কিছুদিনৰ পাচত, এজন অতিথি বামুণৰ মুখে তেওঁবিলাকে বাহুৰি পালে যে, পাঞ্চাল-ৰাজ-দ্ৰুপদৰ জীয়েক দ্রৌপদীৰ, সোনকালে স্বয়ম্বৰ হ'ব।

দ্বিতীয় অধ্যায়ঃ

দ্রৌপদীৰ জন্ম   পাঞ্চাল দেশত দ্ৰুপদ নামেৰে এজন ৰজা
বিবৰণ।   আছিল। তেওঁৰ আন এটা নাম বজ্জসেন।

ৰজাই 'পুত্ৰোষ্টি' বজ্জ কৰি, ল'ৰা ছোৱালী এহালি লাভ
কৰিছিল। চিকমিকীয়া ৰথ এখনত উঠি, ল'ৰাটি বজ্জৰ-হাতি-
পৰা ওলাল; আৰু ছোৱালীটি ওলাল বজ্জৰ বেদীৰ পৰা।

ছোৱালীটি বৰ দীপ্-লীপ্ আৰু তেজেমুখে-কুটিষায়
কুটি-ষায় আছিল। তেওঁ অলপ মিঠা বৰণীয়া আছিল যদিও
গঢ়-পিট আৰু ঠাচত হ'লে জাকত জিলিকা আৰু চকু-দিলে-
চকু-বোৱা আছিল। মুঠতে, তেওঁ পাত-গুগী চৰাই যেন গঢ়ত
আৰু ল-নি আছিল। তদুপৰি, তেওঁৰ গাৰ পৰা সদায় সাঁজো
পত্ৰম ফুলৰ বাচ ওলাই থকাত, বাটৰ বাটকৰায়ে খন্তেক

১, তেওঁক নোচোৱাকৈ বাৰ নোৱাৰিছিল। তেওঁ বৰ সাদৰী আৰু গুণবতীও আছিল। গাঁৱ বৰণ অনুসৰি তেওঁৰ নাম হ'ল 'কৃষ্ণা'। পিতাকৰ নাম অনুসাৰে তেওঁৰ নাম দুটা হ'ল এটা 'দ্রোপদী' আৰু আনটো 'বাজ্জসেনী'। পাঞ্চাল দেশত জন্ম হোৱা বাবে, তেওঁৰ চতুৰ্থ নাম 'পাঞ্চালী'। তেওঁৰ পঞ্চম নাম 'পাৰ্বতী' আছিল। কিন্তু তেওঁৰ সকলোৰে জনাজাত নাম দ্রোপদীহে।

দ্রোপদীৰ শুক্ল পক্ষৰ চন্দ্ৰমাৰ দৰে, দ্রোপদী, দিনক-দিনে বয়সৰ। উখলি আহিল। বিবাহযোগ্য হ'লত, দ্রুপদ ৰজাই তেওঁৰ বিয়াৰ আয়োজন কৰিলে। এই সময়স্বৰূপ কথাকে পাণ্ডৱসকলে ধামুণ এজনৰ মুখে একচক্ৰ নগৰত শুনিছিল বুলি, আগেয়ে কৈ অহা হৈছে। সেই কথা শুনি তেওঁবিলাকে ভাবিলে, 'ইয়াত থাকি বৰ আননি লাগিছে, আৰু লাহে-লাহে মানুহেও ভিক্ষা নিদিয়া হৈছেহি। অতএব, এই চলতে পাঞ্চাল দেশলৈ গ'লে, সময়স্বৰূপ দেখাও হ'ব; দেশ চোৱাও হ'ব'। এইদৰে গুণা-গঁথা কৰি থাকোঁতেই, হঠাৎ বাসদেৱৰ লগত সিবিলাকৰ দেখাদেখি হ'ল। তেওঁ, তেওঁবিলাকক তালৈ বাৰলৈ পৰামৰ্শ দিলে। তেতিয়া শুভ দিন-বাৰ চাই, পাণ্ডৱসকলে পাঞ্চাল দেশলৈ যাত্ৰা কৰিলে। কেইদিনমানৰ পাচত, পাঁচ পাণ্ডৱ, কুন্তী আৰু পুৰোহিত ধোমা, পাঞ্চাল দেশত উপস্থিত হৈ, এটা কুমাৰৰ ঘৰত থাকিবলৈ ল'লেগৈ।

তেওঁবিলাকে দেখিলে যে, স্বয়ম্ভব উপলক্ষে গোটেই বাজ্যত
বর খদম-দম লাগি পৰিছে। ক্রমাৎ পোন্ধৰ দিন ধৰি, কত
ঋষি, মুনি, ঋজা, কৌরব আৰু ডাঙ্গৰ ডাঙ্গৰ যোদ্ধা তালৈ
আহিছে, তাৰ লেখজোখ নাই। স্বয়ম্ভব চাবলৈ, স্বৰ্গৰ দেৱতা-
সকলো আহিল। এই কেইদিনত, নাচ, গান, ভাৱনা আৰু
নানাবিধ আমোদ-প্ৰমোদৰ নিদানে, পাঞ্চাল দেশত দিন বাতিৰ
ছেদ-ভেদ নাইকিয়া হ'ল।

আজি স্বয়ম্ভবৰ দিন। বং-ধেমালি আন কেইদিনতকৈয়ো
দুগুণে বাঢ়িল। অহা আহিছে, যোৱা গৈছে; ৰাজ-বাটেদি
মানুহৰ সোঁত ব'বলৈ ধৰিলে। এটাৰ মূৰত মাৰ মাৰিলে
এশটা মৰা হ'ল। অসংখ্য ধ্বজ, পতাকা, কলপুলি আদিয়ে
নগৰখন তুলি ধৰিলে। নগৰখন এখন মনুষ্য-সাগৰত পৰিণত
হ'ল। মানুহৰ হস্তৰ আৰু চৰিৰ বুলি ভাবি, যুধিষ্ঠিৰ আদি
পাঁচ ভায়ে, পুৰা ভাগতে সভালৈ গ'ল। স্বয়ম্ভব যো-জা
দেখি, তেওঁবিলাক আচৰিত হ'ল। আচৰিত হ'বৰ কথাও;
কাৰণ, এনেকুৱা বিতোপন সভাঘৰ, আৰু বহু মহাৰাজা, আৰু
ৰাজকৌৰৱ সকলৰ চকুদিলে চকু ঘূৰাব নোৱাৰা বিচিত্ৰ সাজ-
পাৰ, তেওঁবিলাকে আগেয়ে ক'তো দেখা নাছিল। তাত
তেওঁবিলাকে বামুণবিলাকৰ মাজত মুখলুকাই বহি, দ্রোপদীনো
কেতিয়াকৈ সভালৈ আহিব, তাকে ধিয়াবলৈ ধৰিলে।

এখন প্ৰকাণ্ড ধনুত গুণ লগাই, লক্ষা বিদ্ধিৰ লাগে।
দ্রুপদ ৰজাৰ বৰ ইচ্ছা, দ্রোপদী যেন অৰ্জুনলৈ পৰে। সেই

কাৰণেই, বাসদেৱৰ পৰামৰ্শ অনুসাৰে, অৰ্জুনৰ বাতিৰে আন কেওঁ দাঙ্গিব নোৱাৰা এখন ধনু, তেওঁ সজাই ৰাখিছিল।

বথাসময়ত দ্রোপদীয়ে সুন্দৰ সাজ-কাপোৰ, অয়-অলঙ্কাৰ পিন্ধি-উৰি, আৰু হাতত এধাৰ ধুনীয়া ফুলৰ মালা লৈ ককায়েক ধৃষ্টদ্যুম্নৰ লগত, সভাত সোমালহি। তৎক্ষণাৎ, গীত, বাদ্য, কোলাহল আদি সকলো নিজম পৰিল।

তেতিয়া ধৃষ্টদ্যুম্নই সকলোৰে শুনাকৈ ক'বলৈ ধৰিলে, “শূন্যত এটা সোণৰ মাছ ৰখা হৈছে। আপোনালোকে তাৰ ছাঁ তলৰ পানীত, স্পৰ্শকৈ দেখিবলৈ পাব। তাৰ অলপ তলতে এটা চক্ৰ অনবৰত ঘূৰিব লাগিছে। পানীত ছাঁ চাই, যি জনে চক্ৰৰ বিক্কাইদি সৰকাই ক্ৰমাৎ পাঁচ ডাল শৰেৰে মাছটোৰ মানিকৰ চকু দুটা বিক্ৰিব পাৰিব, দ্রোপদীয়ে তেওঁৰ ডিঙ্গিতে বৰ-মাল্য পিন্ধাই দিব।”

ততালিকে চাৰিও ফালে হুলস্থূল লাগি গ'ল! সকলোৰে লক্ষ্যভেদ কৰিবলৈ আগেয়ে লক্ষ্য বিক্ৰি দ্রোপদীক লাভ বজাৰিলাকৰ উদ্যোগ। কৰিবলৈ উলহ-মালহ লগালে। এজন এজন কৈ শলা, শিশুপাল, জৰাসন্ধ দুৰ্য্যোধন আদি বজাসকলে প্ৰাণ-টাঁকি চেষ্টা কৰি চালে; কিন্তু লক্ষ্য বিক্কা দূৰে থাওক বহুতে ধনু খনকে ভিৰাব নোৱাৰিলে। ধনুৰ ভৰত কোনোৱে কাতি হৈ পৰিল; অতিবিক্ৰম পৰিশ্ৰম কৰাৰ দোষত, কোনো কোনোৱে হোলোকা-হোলোকে তেজ বঁতিয়ালে। বৰ বৰ

বজা আৰু বীৰবিলাকৰ দুৰ্গতি দেখি, সকল-সুৰাবিলাকে দূৰবে
পৰা, ধনুখনলৈ নমস্কাৰ কৰিলে। কৰ্ণই গগুণ মাৰি এবাৰ
আগ বাঢ়ি গৈছিল হয়; কিন্তু সাৰথিৰ পুতেক কৰ্ণই লক্ষ্য
বিন্ধিব পাৰিলেও, দ্রোপদীয়ে তেওঁক পতি বৰণ কৰিবলৈ
অনাস্তি হোৱাত, তেওঁৰী থোঁহ-থোঁহ পাতি, বহিব লগা হ'ল।

পাণ্ডৱসকল অতপা বামুণবিলাকৰ মাজত এনে
অৰ্জুনৰ নক্ষা ভেদ।

ভাৱে বহি আছিল যে, শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু বলদামৰ
বাহিৰে, তেওঁবিলাকক আন কোনো লোকে চিনি পোৱা নাছিল।
বজাবিলাক ভাগৰি উলটি অহা দেখি, যুধিষ্ঠিৰে ইঙ্গিত দিয়াত,
অৰ্জুন ধনুখনৰ কামলৈ আগবাঢ়ি গ'ল। তেওঁৰ এনেকুৱা
মৰমাহ দেখি, সভাত থকা সকলো আচৰিত হ'ল। বিশেষকৈ
বামুণবিলাকে ভাবিলে যে, তেওঁৰ উদ্ভুলিত এতিয়া সিবিলাকৰ
দক্ষিণা কেৰাৰো মূৰ মৰিব। সেই বাবে, তেওঁবিলাকে অৰ্জুনক
বাৰে-বাৰে নিষেধ কৰিবলৈ ধৰিলে; কিন্তু তেওঁ কাৰো হকা-
বধা নামানিলে। চাওঁতে চাওঁতে, তেওঁ সেই বিশাল ধনুত
গুণ লগাই, প্ৰথমতে গুৰু দ্রোণাচাৰ্যক স্মৰণ কৰি, শৰ সন্ধান
কৰিলে; আৰু একাদিক্ৰমে পাঁচ পাট শৰেৰে লক্ষ্য বিন্ধি
পেলালে।

চাৰিওফালৰ পৰা 'জয় জয়' বব উঠিল। ঢাক, ঢোল,
ধোল, মৃদং, ঢৰা, শঙ্খ, বধকাঁহ, কালি, ভেটী কৰতাল আদিৰ
শব্দত, তলৰ মাটি ওপৰ হ'ল। দেৱতাসকলে পুষ্পবৃষ্টি কৰিবলৈ
ধৰিলে। সম্বন্ধত, অৰ্জুন শ্ৰীকৃষ্ণৰ পেছীয়েকৰ পুতেক ভায়েক

হয়। অৰ্জুনৰ সাফল্যত শ্ৰীকৃষ্ণ আনন্দত নাচি উঠিল। সেই আনন্দ কোলাহলৰ মাজত, দ্রোপদী আগবাঢ়ি আহি, অৰ্জুনৰ ডিগ্ৰিৰ লাহেকৈ মালাধাৰি পিন্ধাই দিলেগৈ।

এই দাক্ষণ অপমান, ক্ষত্ৰিয় বজা-
ভীম আৰু অৰ্জুনেৰে বিলাকে সহি থাকিব নোৱাৰিলে। ইমান-
দৰে বজাবিলাকৰ বুদ্ধ
আৰু পলায়ন। বিলাক গণ্য, মান্য আৰু সিবুটো বজা থাকোঁতে

সাধাৰণ ভিক্ষুক বামুন এটাই দ্রোপদীক লৈ
যাবলৈ, তেওঁবিলাকে এৰি দিবনে? তেওঁবিলাকৰ মানত এই-
টো মহৎ লাজৰ কথা। থং আৰু লাজত হিতাহিত জ্ঞান শূন্য হৈ,
তেওঁবিলাকে দলবান্ধি দ্ৰুপদ বজা আৰু অৰ্জুনক আক্ৰমণ
কৰিলে। ইমান বেছি ভীমে দেখিও নেদেখা ভাও ধৰি
মেনেমনে বহি আছিল। অৰ্জুন বিপদত পৰা দেখি, তেওঁৰ
গাটো বম্-বম্‌কৰে পুৰিবলৈ ধৰিলে; আৰু হাতেৰে গছ
এজোপা উঘালি লৈ, তেওঁ বুকু ফিন্দাই থিয় হ'ল।

এফালে হ'ল ভীম আৰু অৰ্জুন আৰু ইফালে হ'ল অসংখ্য
বজা। দুয়ো দলৰ মাজত তৰা-মৰা যুদ্ধ লাগিল। কিন্তু
শেহত অৰ্জুনে শৰেৰে আৰু ভীমে গছেৰে কোবাই, যেতিয়া
কাকো অস্ত্ৰহীন, কাকো মুকুটহীন, কাকো বথহীন কৰিলে,
আৰু কাৰো হাত, ভৰি বা কঁকাল ভাঙিলে, তেতিয়াহে
বপুৰাহঁতে জ্ঞান পালে। ঘটনা যে এনে বিসদৃশ হৈ উঠিব,
তাক তেওঁবিলাকে স্বপ্নতো ভবা নাছিল। এতিয়া ভীম আৰু
অৰ্জুনৰ হাতৰ পৰা সাৰি যোৱাও টান কথা হৈ পৰিল।

ৰজাবিলাকৰ জীয়াতু দেখি, শ্ৰীকৃষ্ণৰ দয়া লাগিল। তেওঁ জানিবা দুই পক্ষৰ মাজত নোমাই, গোলমাল মিটাই দিলে। সেই দিনা কৰ্ণ আৰু অৰ্জুনৰ ভিতৰত ভীষণ যুদ্ধ হৈছিল। কৰ্ণ পলাই নোযোৱা হ'লে, তেওঁৰ ফালে কথাৰে সাং।

কুন্তীদেৱী ঘৰতে আছিল। সঁজ লাগি ভীম আৰু অৰ্জুনৰ লগত দ্রোপদীৰ কুনাৱৰ ঘৰলৈ গমন। ভাগিল; তথাপি পাণ্ডৱসকল ঘৰলৈ উভটি নহা দেখি, তেওঁৰ হিৱাই ধান-বনাদি-

বানিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ মূৰ ঘুমাই ভিতৰত বহি আছিল; এনেতে ভীম, অৰ্জুন আদি দ্রোপদীৰে সৈতে চৌতালত উপস্থিত হ'লাই। তেওঁবিলাকে তাৰে পৰা মাত লগাই ক'লে, "আই আজি কি আচৰিত ভিক্ষা পাই আনিছোঁ, এবাৰ ওলাই চোৱাঁহি"। কুন্তীয়ে নভৰা নিচিন্তাকৈ ভিতৰৰ পৰা উত্তৰ দিলে, 'বোপাইহঁত, যি পাই আনিছোঁ, পাঁচো ভায়ে সমানে ভাগ বাঁটি লোৱাঁক'। হায় হায়! কি কথাষাৰ কুন্তীৰ মুখৰ পৰা ওলাল! দ্রোপদীতো ভাগ কৰিব পৰা বস্তু নহয়। এতিয়া উপায় কি? পাণ্ডৱসকল বৰ কষ্টৰ-মোৰত পৰিল। অৱশেষত মাতৃ আত্মা লজ্জন কথাকৈ পাঁচো জনে দ্রোপদীক বিয়া কৰাবলৈকে ঠিক কৰিলে।

ইফালে দ্রোপদীনো কাৰ হাতত পৰিল তাৰ একো উৱাদিহ নাপাই, দ্ৰুপদ ৰজাই চট্‌ফটাবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ভাবিলে, 'যি জনে লক্ষ্য ভেদ কৰি, সকলোকে আচৰিত কৰিলে, তেওঁ সটাকৈয়ে বামুণনে? যুদ্ধৰ সময়ত গছ জোপা

উহালিলে, যিজনে তেওঁক সহায় কৰিছিল, তেওঁই বা কোন ?
এওঁবিলাক বামুণ হোৱা হ'লে এক লাখতকৈয়ো অধিক ক্ষত্ৰিয়
বীৰক পৰাস্ত কৰা সম্ভৱ জানো ?

ইয়াৰ আগতে, ধূৰ্জট্ঠান্নই কেইটামান চোৰাং-চোৱা লগত
লৈ, কুমাৰৰ ঘৰলৈকে গৈছিল। তাত ব্ৰাহ্মণ-বেশধাৰী পাঁচ
ভাইক আৰু মাকক দেখি, তেওঁবিলাকেই পঞ্চ পাণ্ডৱ আৰু কুন্তী
বুলি তেওঁৰ মনে গাজিলে। তেওঁ ততালিকে ঘূৰি আহি, দ্ৰুপদ
ৰজাক সকলো কথা জনালেহি।

পাণ্ডৱসকল জতুগৃহৰ অগ্নিকাণ্ডত পুৰি মৰা নাই বুলি
দ্ৰুপদ ৰজাই আগেয়েও উৰা-বাতৰি এটা পাইছিল। তেনেহলে
বিধতাই সঁচাসঁচিকৈ দ্রৌপদীক অৰ্জুনৰ হাতত পেলালেনেকি ?

পাঁচ পাণ্ডৱ লগত
দ্রৌপদীৰ বিবাহ।
পাচদিনা কেঁহু-জালি দিওঁতেই, ৰজাই,
দ্রৌপদী আদিৰ কাৰণে, বন্দী-বেটা, হাতী-
ঘোঁৰা আৰু সুন্দৰ সুন্দৰ ৰথ পঠাই দিলে।

তেওঁবিলাক ৰাজপ্ৰাসাদত উপস্থিত হ'লত, কত আদৰ-আশ্বাস
কৰি যে তেওঁবিলাকক অভ্যৰ্থনা কৰা হ'ল, তাক কোৱা
বাল্ল্য মাথোন। তাৰ পাচত যুধিষ্ঠিৰৰ পৰা পাঁচ ভাই
আৰু কুন্তীৰ আচল পৰিচয় পাই, তেওঁৰ মনৰ খুঁহুৰনি
মৰিল। আনন্দত বিভোলহৈ, তেওঁ যুধিষ্ঠিৰ আদিক ভিনে-
ভিনে আকোঁৱাল মাৰি ধৰি আন্তৰিক আশ্বাস জনালে;
আৰু অৰ্জুনেৰে সৈতে দ্রৌপদীৰ সোনকালে বিয়া পাতিবলৈ
খাটিলে।

বজাবিলাকৰ জীয়াতু দেখি, শ্রীকৃষ্ণৰ দয়া লাগিল। তেওঁ জানিবা দুই পক্ষৰ মাজত সোমাই, গোলমাল মিটাই দিলে। সেই দিনা কৰ্ণ আৰু অৰ্জুনৰ ভিতৰত ভীষণ যুদ্ধ হৈছিল। কৰ্ণ পলাই নোযোৱা হ'লে, তেওঁৰ ফালে কথাৰে সাং।

কুন্তীদেবী ঘৰতে আছিল। সঁজ লাগি ভীম আৰু অৰ্জুনৰ ভাগিল; তথাপি পাণ্ডৱসকল ঘৰলৈ উভটি নহা দেখি, তেওঁৱে হিয়াই ধান-বনাদি-
ভীম আৰু অৰ্জুনৰ
 লগত দ্রোপদীৰ কুমাৰৰ
 ঘৰলৈ গমন।

বানিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ মূৰ ঘূমাই ভিতৰত বহি আছিল; এনেতে ভীম, অৰ্জুন আদি দ্রোপদীয়ে সৈতে চৌতালত উপস্থিত হ'লহি। তেওঁবিলাকে তাৰে পৰা মাত লগাই ক'লে, “আই আজি কি আচৰিত ভিক্ষা পাই আনিছে”, এবাৰ ওলাই চোৱাঁহি”। কুন্তীয়ে নভবা নিচিন্তাকৈ ভিতৰৰ পৰা উত্তৰ দিলে, “বোপাইহঁত, যি পাই আনিছা, পাঁচো ভায়ে সমানে ভাগ বাঁটি লোৱাঁক”। হায় হায়! কি কথাষাৰ কুন্তীৰ মুখৰ পৰা ওলাল! দ্রোপদীতো ভাগ কৰিব পৰা বস্তু নহয়। এতিয়া উপায় কি? পাণ্ডৱসকল বৰ অক্লান্ত-মোৰত পৰিল। অৱশেষত মাতৃ আজ্ঞা লঙ্ঘন কথাতকৈ পাঁচো জনে দ্রোপদীক বিয়া কৰাবলৈকে ঠিক কৰিলে।

ইফালে দ্রোপদীনো কাৰ হাতত পৰিল তাৰ একো উৰাদিহ নাপাই, দ্ৰুপদ বজাই চট্‌ফটাবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ভাবিলে, “যি জনে লক্ষ্য ভেদ কৰি, সকলোকে আচৰিত কৰিলে, তেওঁ সঁচাকৈয়ে বামুণনে? যুদ্ধৰ সময়ত গছ জোপা

উথালিলে, যিজনে তেওঁক সহায় কৰিছিল, তেৱেঁই বা কোন ?
এওঁবিলাক বামুণ হোৱা হ'লে এক লাখতকৈয়ো অধিক ক্ষত্ৰিয়
বীৰক পৰাস্ত কৰা সম্ভৱ জানো' ?

ইয়াৰ আগতে, ধুফটুয়াই কেইটামান চোৰাং-চোৰা লগত
লৈ, কুমাৰৰ ঘৰলৈকে গৈছিল। তাত ব্ৰাহ্মণ-বেশধাৰী পাঁচ
ভাইক আৰু মাকক দেখি, তেওঁবিলাকেই পঞ্চ পাণ্ডৱ আৰু কুন্তী
বুলি তেওঁৰ মনে গাজিলে। তেওঁ ততালিকে ঘূৰি আহি, দ্ৰুপদ
ৰজাক সকলো কথা জনালেহি।

পাণ্ডৱসকল জতুগৃহৰ অগ্নিকাণ্ডত পুৰি মৰা নাই বুলি
দ্ৰুপদ ৰজাই আগেয়েও উৰা-বাতৰি এটা পাইছিল। তেনেহলে
বিধতাই নঁচাসঁচিকৈ দ্ৰোপদীক অৰ্জুনৰ হাতত পেলালেনেকি ?

পাঁচদিনা ফেঁহু-জালি দিওঁতেই, ৰজাই,
পাঁচ পাণ্ডৱৰ লগত
দ্ৰোপদীৰ বিবাহ।
দ্ৰোপদী আদিৰ কাৰণে, বন্দী-বেটী, হাতী-
ঘোঁৰা আৰু সুন্দৰ সুন্দৰ বথ পঠাই দিলে।

তেওঁবিলাক ৰাজপ্ৰাসাদত উপস্থিত হ'লত, কত আদৰ-আশ্বাস
কৰি যে তেওঁবিলাকক অভ্যর্থনা কৰা হ'ল, তাক কোৱা
বাহুল্য মাগোন। তাৰ পাচত যুধিষ্ঠিৰৰ পৰা পাঁচ ভাই
আৰু কুন্তীৰ আচল পৰিচয় পাই, তেওঁৰ মনৰ খুছুৱনি
মৰিল। আনন্দত বিভোলহৈ, তেওঁ যুধিষ্ঠিৰ আদিক ভিনে-
ভিনে আকোঁৱাল মাৰি ধৰি আন্তৰিক আশ্বাস জনালে;
আৰু অৰ্জুনেৰে সৈতে দ্ৰোপদীৰ সোনকালে বিয়া পাতিবলৈ
থাটিলে।

তেতিয়া যুধিষ্ঠিৰে ক'লে, “আইব আজ্ঞা শিৰোধাৰ্য্য কৰি
আমি পাঁচো ভাৱে দ্রৌপদীক বিয়া কৰামহঁক”। ছিঃ ছিঃ !
এনেকুৱা কাম ভালেহে নালাগে ইতৰ মানুহেও কেতিয়াও
নকৰে। যুধিষ্ঠিৰৰ মুখৰ পৰা এনে নাভূত-নাশ্রুত কথা শুনি,
সকলোৱে ভূমি চুই কৰ্ণত হাত দিলে।

এনে সময়তে তাত ব্যাসদেৱ আহি ওলালহি। তেওঁ
আদিৰে পৰা অন্তলৈকে সকলো কথা মনদি শুনি, ক'লে,
“মহাৰাজ, কথাটো গৰাকি নোচোৱাকৈ আপুনি কিয় বিচুৰ্ত্তি
খাইছে? দ্রৌপদীৰ আগৰ জন্মৰ বিৱৰণ কওঁ, শুনক। সি
জন্মত তেওঁ মুনিকন্তা আছিল। তেওঁৰ কঠোৰ তপস্কৃত
সম্বন্ধ হৈ, মহাদেৱ বৰ দিবলৈ অনুমতিত, তেওঁ ‘পতিং দেহি,
পতিং দেহি’ বুলি পাঁচ বাৰ বৰ খোজাত, “তুমি অহা জন্মত
অতি গুণবান পঞ্চপতিৰ পত্নী হ’বা” বুলি, শিৱই বৰ দিলে।
শিৱৰ কথা শিলত থ’লে শিল ফাটে; তেওঁৰ কথা অথলে বাৰ
পাৰেনে? ততুপৰি অসম্ভৱ মাতৃ-আজ্ঞা। দ্রৌপদীয়ে পাঁচ
পাণ্ডৱৰ তিল-মাহ-খাই আহিছে যেতিয়া, আপুনি বন্ধেৰে তাৰ
অন্তথাচৰণ কৰিব নোৱাৰে। বেগতে বিয়াৰ কাৰবাৰ কৰক।”

যথা-সময়ত পাঁচ পাণ্ডৱৰ লগত দ্রৌপদীৰ বিয়া হ’ল।
সেই বিয়াত যে কিমান ধুমধাম আৰু আনন্দ-উৎসৱ হৈছিল,
আৰু সেই বিয়া খাবলৈ, দেশ বিদেশৰ পৰা, কত সাধু-সন্ন্যাসী,
ৰজা-মহাৰজা, ঋষি-মুনি, সন্ত-মহন্ত আৰু বামুণ-সজ্জন আদি
আহিছিল, তাক নেদেখা মানুহক কথাৰে বুজাব নোৱাৰি।

তৃতীয় অধ্যায় :

এই বিয়াৰ কথা হস্তিনাত ওলাবলৈ সদহ সময় নালা-
গিল। ক্রপদ বজাৰ জীয়েক কুকবংশৰ
পাণ্ডৱসকলৰ অৰ্দ্ধবাজা কোমোবা এজনলৈকে পৰিছে বুলি বিহুৰৰ
প্ৰাপ্তি আৰু পাশা মুখে শুনি, ধৃতৰাষ্ট্ৰই পোনতে ভাবিছিল যে,
খেদত সৰ্বদহ নাশ। তেওঁৰ পুতেক দুৰ্য্যোধনেহে অসাধ্য সাধন
কৰি বংশৰ নাম ৰাখিলে; কিন্তু অলপ সময়ৰ পাচতে, প্ৰকৃত
ঘটনা জানিব পাৰি, তেওঁৰ মুখ কেহেৰাজ বটা যেন হ'ল।
পাণ্ডৱসকল যে সকল জীয়ায়েই আছে সেয়ে নহয়; স্বয়ম্ভৱ
সভাত লক্ষ লক্ষ বজাক হকুৱাই, দ্ৰৌপদীকো বিয়া কৰালে।
এই অশুভ বার্তা শুনি, ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনত একে সময়তে দুখ,
শোক আৰু অভিমানে জঞ্জলিত দিলে।

এতিয়া পাণ্ডৱসকলৰ হাতৰ পৰা কেনেকৈ বন্ধা পাব
পাৰিব, ধৃতৰাষ্ট্ৰই দিনে ৰাতিয়ে তাৰ উপায় চিন্তিবলৈ ধৰিলে।
কৰ্ণ, দুঃশাসন, দুৰ্য্যোধন আদি যে খদ্গত উঠি-উঠি বহিল।
তেওঁবিলাকৰ মানত পাণ্ডৱসকল আঁঠুৰাৰ তলৰ মহ,- ইচ্ছা
কৰিলেই যেন মোহাৰি পেলাব পাৰে। কিন্তু বিহুৰ, ভীষ্ম,
দ্ৰোণ আদিয়ে একেমুখে ক'লে, “তোমালোক কিমান পানীৰ
মাছ তাৰ পৰিচয় স্বয়ম্ভৱ সভাতে ভালকৈ পোৱা হ'ল। এতিয়া
ভীম-অৰ্জুনৰ লগত আকৌ যুদ্ধ কৰি, কটা নাকত খোলা

ঘাঁহিব নালাগে। এটা কাম কৰাঁ। তেওঁবিলাকৰ বিয়া
উপলক্ষে উপযুক্ত ভেঁটী-ভাৰ পঠাই দ, পঞ্চ পাণ্ডৱ। দ্রোপদী
আক কুন্তীক সন্তুষ্ট কৰাঁ; তাৰ পাচত, চুকুকাই ইয়ালৈ
আনি, ৰাজ্যৰ নাযা অংশ দি, লেঠা মাৰি পেলোৱাঁ।
বাৰণাৰতৰ অমানুষিক কাণ্ডৰ কথা শুনি, দেশৰ মানুহে খুই
পেলাইছে। সেই অপকলঙ্ক তল পেলাবলৈ, বৰ স্বেযোগ
উপস্থিত হৈছে। অতএব, আক গহৰি নকৰি, পাণ্ডৱসকলক
অন্ততঃ ৰাজ্যৰ একাল এৰি দিয়াঁ। নহলে, শেষ ফল ভাল
নহ'ব; দুই হাতে চকুলো টুকিব লাগিব একা।”

এই হিত উপদেশ শুনি, কৰ্ণ আক দুৰ্য্যোধনে সভাৰ
পৰা উচাট্ মাৰি গুটি গ'ল। প্ৰথমতে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ কাণেও
সেই কথা বাছিছিল; কিন্তু অৱশেষত ভয় খাই, তেওঁবিলাকৰ
প্ৰস্তাৱত, অনিচ্ছা সত্ত্বেও, সন্মত হ'ব লগা হ'ল। তাৰ
পাচত, সন্তীক পাণ্ডৱসকলক বৰাই-বুজাই আনিবৰ কাৰণে,
তেওঁ বিদূৰক পাঞ্চাল দেশলৈ পঠাই দিলে।

তেওঁবিলাক আহি হস্তিনাত উপস্থিত হ'লত, ধৃতৰাষ্ট্ৰই ক'লে,
“বোপা যুধিষ্ঠিৰ, আমাৰ বংশত কেৱল তুমিয়েইহে ল'ৰা,
মোৰ লৰাবোৰ হ'ল মইমত; মোৰ হাক-বচন সমুলি শুষুনে।
ভাল আমাৰ পুলিহে, মোৰ কপালৰ ফেৰত, সিহঁত বকৰাণিত
গজিল। সিহঁতৰ কথাত নালাগিবাইক। তোমালোক ইয়াত
থাকিলে সিহঁতৰ লগত খুট্-খুট্-খাট্-খাট্ লাগি থাকিব পাৰে;
সেই বাবে, তোমালোক আঁতৰি গৈ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত ৰাজধানী

পাতি, অর্ধেক রাজ্য উপভোগ করাইগে"। বর-পিতাকর শিষ্ট আচরণ আৰু তার বিচারত সন্তুষ্ট হৈ, সিবিলাকে তেওঁবিলাকক আগেয়ে দিয়া সকলো দুখ-কষ্ট পাইবি পেলানো। ধৃতবাস্তব রাজা বঁটাত সকলো সন্তুষ্ট হ'ল ; আৰু তেওঁক অশেষ প্রশংসা কৰিবলৈ ধৰিলে।

যথাসময়ত পাণ্ডুরসকল ইন্দ্রপ্রস্থলৈ গ'ল। ইন্দ্রপ্রস্থৰ শ্রী দোপত-দোপে বাঢ়ি আহিবলৈ ধৰিলে। অলপ দিনৰ ভিতৰতে যুধিষ্ঠিৰৰ এই নতুন রাজধানীয়ে—সৌন্দৰ্য্য আৰু সমৃদ্ধিত—বহুকলীয়া রাজধানী হস্তিনাকো চেৰ পেলানো।

কিছুদিনৰ পাচত যুধিষ্ঠিৰে এটা বাজসূয় যজ্ঞ পাতিলে। সেই মহা যজ্ঞলৈ পৃথিবীৰ প্ৰায় সকলো বজাকে মতা হৈছিল। নিমন্ত্ৰণ পাই, দুৰ্য্যোধন, দুঃশাসন, কৰ্ণ, শকুনি, ধৃতবাস্তব আদিও সেই যজ্ঞলৈ গৈছিল। পাণ্ডুরসকলৰ ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি—বিশেষকৈ ময় দানৰে কৰি দিয়া বাজসভাখন দেখি দুৰ্য্যোধনৰ হিয়া ফাটি গ'ল ; আৰু পাণ্ডুরসকলক বলেৰে নোৱাৰি চলেৰে পৰাস্ত কৰিবলৈ, নানা অসং উপায় পাঙ্গিবলৈ ধৰিলে। ভাল বা বেয়া যি উপায়েই হওক পাণ্ডুরসকলক সৰ্বস্বান্ত কৰাই তেওঁৰ একমাত্র উদ্দেশ্য।

দুৰ্য্যোধনৰ শকুনি নামেৰে এজন মোমায়েক আছিল। তেওঁ ভালকৈ পাশা খেলিব জানিছিল। বিশেষকৈ, কূট পাশা খেলত তেওঁ ইমান পাকৈত আছিল যে, তেওঁক হৰুৱাব পৰা পাশা খেলা মানুহ, সেই সময়ত আৰু কোনো নাছিল।

এই শকুনিৰ উচটনিত দুৰ্য্যোধনে ধৃতৰাষ্ট্ৰক সন্মত কৰি, যুধিষ্ঠিৰক পাশা খেলিবলৈ মাতিলে। দুৰ্য্যোধনে যে কু-অভিসন্ধিৰে তেওঁক পাশা খেলিবলৈ মাতিব, যুধিষ্ঠিৰে সেই কথা সমাজিকতো ভবা নাছিল। তেওঁ সৰল লোক; আৰু সৰল মনেৰে পাশা খেলিবলৈ আহিছিল; কিন্তু খেলৰ আৰম্ভতে বিপৰীত গতি-গোত্ৰ দেখি, তেওঁ সকলো কথা বুজিব পাৰিলে। বুজিলে হয়; কিন্তু পুনৰুকা মাৰিবৰ সময় নাই। সকলো কথা জানি শুনিও, তেওঁ পাশা খেলিবলৈ এনা-জৰীৰে বান্ধ খাই পৰিল।

শকুনিৰ কপট খেলত যুধিষ্ঠিৰৰ মূৰ ঘূৰি গ'ল। তেওঁ প্ৰথমতে বন্দী-বেটী, তাৰ পাচত ধন-সম্পত্তি-ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতি, আৰু তাৰ পাচত, সকলো ৰাজ্য-সম্পদ হেৰুৱালে। শেহত হেৰুৱালে চাৰি ভাইক আৰু নিজক। সৰশেহত, দ্ৰৌপদীক পণ ৰাখি, তেওঁকো হেৰুৱালে। এই পাশা খেলতে পাণ্ডৱ-সকলৰ তেনেই সৰ্বনাশ হ'ল।

পাশা খেলাৰ সময়ত, ধৃতৰাষ্ট্ৰই বৰ আগ্ৰহেৰে কলাফল সুধি আছিল; আৰু পুতেকৰ জয় হোৱা শুনি, বৰ আনন্দ পাইছিল। শেহত তেওঁ নিজৰ কুভাৱ গোপন কৰি ৰাখিব নোৱাৰা হ'ল। পাণ্ডৱসকল সৰ্বস্বান্ত হোৱা গম পাই, তেওঁ হাঁহি-হাঁহি, অন্তঃপুৰলৈ গুচি গ'ল। শোক আৰু লাজত, ভীষ্ম, দ্ৰোণ, বিদূৰ আদিৰ মুখ, এবাৰ বঙ্গা আৰু এবাৰ ক'লা পৰিবলৈ ধৰিলে।

ধৃতবাস্তু ভিতবলৈ যোৱাৰ পাচত, কুক সভাত বৰ জঘন্য
 দ্রোপদীক কুক কাণ্ডৰ অভিনয় আৰম্ভ হ'ল। পাণ্ডৱসকলক
 সভালৈ আনি বিবদ্বা সিংহাসনৰ পৰা তুলি দি, বন্দী বেটীৰ
 কৰিবৰ চেষ্টা। শাসীত বহুৱা হ'ল; আৰু দুৰ্য্যোধনৰ আদেশ
 মতে দুঃশাসনে, দ্রোপদীক 'বেটি বেটি' বুলি চুলিত ধৰি টানি
 অঁজুৰি ৰাজ-সভালৈ লৈ আহিল। তাত গুৰুজন আৰু
 সভাস্থ সকলোৰে আগত, দ্রোপদীক বিবদ্বা কৰাৰ চেষ্টাৰো
 ক্ৰটি নহ'ল। তেওঁক দুঃশাসন ৰাক্ষসৰ হাতৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ
 দ্রোপদীয়ে কত জয়-দেউ কাকূতি কৰিলে, কিন্তু দুৰ্য্যোধনৰ
 বিৰুদ্ধে এঘাৰ কথা ক'বলৈ, বা দুঃশাসনৰ পশুতুল্য আচৰণত
 একেৰি বাধা দিবলৈ কেওঁ সাহ নকৰিলে। অন্তত একো
 উপায় নাপাই দ্রোপদীয়ে, সেই সৰ্ববভয়হাৰী, ভক্তদয়াল
 ভগৱানক সকাহৰে স্তুতি কৰিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ সন্তুষ্ট হৈ,
 দ্রোপদীৰ গাত আদি-অন্ত-নাইকিয়া বস্ত্ৰ নিদিয়া হ'লে, সেই
 দিনা, দ্রোপদীয়ে মান-সম্মত ৰক্ষা কৰা অসম্ভৱ হৈ উঠিলহেঁতেন।

থং, বেজাৰ আৰু অপমানত, ভীম অৰ্জুন আদি যে
 জলি উঠিল। যুধিষ্ঠিৰে অলপ ইঙ্গিত দিয়া
 দুঃশাসনৰ ৰক্তপান
 কৰিবলৈ আৰু হ'লেই, সেই মুহূৰ্ত্ততে মদগব্বী কোবৰসকলে
 দুৰ্য্যোধনৰ উৰু ভাঙিবলৈ পাপৰ উচিত শাস্তি পালেহেঁতেন; কিন্তু
 ভীমৰ প্ৰতিজ্ঞা। ধাৰ্ম্মিক যুধিষ্ঠিৰে ধৈৰ্য্য ধৰি, মোন হৈ ৰ'ল;
 সেইহে ৰক্ষা।

বাক্যত বিক্রয় গৈ, পাণ্ডৱসকলে অপমানকো অপমান নাভাবি সহি থকা দেখি, দুৰ্য্যোধনৰ সাহ আৰু বাঢ়িল। তেতিয়া তেওঁ সাধাৰণ মানুহৰ দৰে ভবি দাঙ্গি, দ্রোপদীক অপমান কৰিবলৈকো পাচ নুহুঁহকিলে। আৰু কৰ্ণৰ মুখত যি আহিল তাকে একালৰ পৰা খচ্‌খচ্‌কৈ কৈ, সিবিলাকক তিৰস্কাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

এতিয়া আৰু ভীমে সহি থাকিব নোৱাৰা হ'ল। তেওঁ পৃথিৱী কঁপাই, ব্ৰজগন্তীৰ স্বৰেৰে ক'বলৈ ধৰিলে, “মই প্ৰতিজ্ঞা কৰি কৈছোঁ, এই নীচাশয় দুঃশাসনঃ বুকু চিৰি তেজ খাম; আৰু গদাৰে কোবাই উঠ ভাঙ্গি কুলাধম দুৰ্য্যোধনক বনৰ ঘৰলৈ পঠাম যদিহে তাকে নকৰোঁ, তেন্তে চিৰকাল নবকৰ কীট হৈ থাকিম।”

গোটেই সভা জঁয় পৰি গ'ল। ভীষ্ম, দ্রোণ, বিদূৰ আদিয়ে, বিষম অনৰ্থৰ আশঙ্কা কৰিবলৈ ধৰিলে। ই বাবে তাৰে প্ৰতিজ্ঞা নহয়—একাটেকা ভীমৰ ভীষণ প্ৰতিজ্ঞা—অন্তৰৰ প্ৰতিজ্ঞা। এই প্ৰতিজ্ঞা যে ভীমে, সময়ত আখৰে আখৰে পালন কৰিব তাক সকলোৱে বুজি উঠিল।

ধৃতৰাষ্ট্ৰই দ্রোপদীৰ কান্দোন অন্তঃপুৰে পৰা শুনিছিল; সেই গছৰ পাত সৰা চিঞৰত পাৰাণো গলিলহেঁতেন; কিন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মনত লেশ মাত্ৰ দয়াৰো সঞ্চাৰ নহ'ল। দ্রোপদীৰ দুৰ্গতি দেখি, গান্ধাৰী আৰু বিদূৰ হ'লে থিৰেৰে থাকিব নোৱাৰিলে। গান্ধাৰী ততালিকে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ওচৰলৈ

গৈ, টানি কলে, "ছুফ্ট লবাবোৰ লগাই দি সতী দ্রোপদীক এনে লঘু-লাঞ্ছনা কৰাইছে কিয় ? আপুনি এই সময়ত একো নজনা নুশুনাব ভাও ধৰি অন্তঃপুৰত সোমাই থকা, শোভা নাপায়। সঙ্গ দোষে আপোনাকো চুব। বেগতে ইয়াৰ প্ৰতিকাঃ কংক"। সেই কথা শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ টলকা মাৰি ব'ল ; ওঁ তৎসং একোকে নামাতিলে।

এনে সময়তে, হঠাৎ, নানা বিধ অমঙ্গলৰ পূৰ্ব লক্ষণ চাৰিও ফালে দেখা গ'ল। তেতিয়া ধৃতৰাষ্ট্ৰই ভয়ত কঁপি কঁপি, দ্রোপদীক ওচৰলৈ অনাই, বহুত চেচনি দিলে, আৰু তেওঁৰ প্ৰাৰ্থনা অনুযায়ী, পাণ্ডৱসকলৰ ফাললৈ চাই কলে,

"মই সকলো পণৰ পৰা তোমানোকক মুক্ত কৰিলোঁ। খেলত ———— ৰাজ্য আকৌ ঘূৰাই পালোঁ। এতিয়া ইন্দ্ৰ-প্ৰস্থলৈ তেওঁৰে ৰাজত্ব কৰাগৈ ইক " পাণ্ডৱসকলে আনন্দ মনেৰে বিদায় লৈ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থৰ ফালে ৰাৰনা কৰিলে।

দুৰ্য্যোধনৰ হিংসানল তেতিয়াও দপ্-দপকৈ জলি আছিল। পাণ্ডৱসকলৰ বনলৈ গমন আৰু কোৱৰ কাটি লোৱা হৈছিল ; কিন্তু পিতাকৰ মুখৰ বধ কৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞা। কথা একেধাৰেই সকলো ভ্ৰষ্ট কৰিলে ; এই কথা তেওঁ জীয়াই থাকোতে সহ্য কেনেকৈ ? দুৰ্য্যোধনে মুখে-লট্-পট্-ভিতৰে-কপট্, ধৃতৰাষ্ট্ৰত মত, অতি সহজে তেওঁৰ ফলীয়া কৰি ল'লে।

দ্বিতীয় বাৰ পাশা খেলিবলৈ যো-জা হ'ল। সেই কথাৰ গম পাই, গান্ধাৰী, দ্ৰোণ, ভীষ্ম, বিদূৰ আদিয়ে কত নিষেধ কৰিলে, আৰু কত গৰিহণা দিলে; কিন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰই এইবাৰ অনুন্নয়-বিনয়লৈ বা ভংসনালৈ কেৰেপকে নকৰিলে।

পাণ্ডৱসকল ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ পোৱাৰ আগতে, দূতে তেওঁবিলাকক আদ্ৰাটোৰে পৰা মাতি লৈ আহিলগৈ। এই বেলি খেলৰ পণ হ'ল—তেৰ বছৰ বনবাস—তাৰে শেহৰ বছৰটো অজ্ঞাত বাস। সেই বছৰত তেওঁবিলাক ক'ত থাকে, বা কি কৰে, বুণাকৰেও যদি তাৰ কোনো ভু-ভা পোৱা যায়, তেন্তে আকৌ বাৰ বছৰলৈ বনলৈ যাব লাগিব। এইদৰে কথা বান্ধি, দুয়োদল পুনৰ খেলত বহিল।

শকুনিৰ চক্ৰান্তত যুধিষ্ঠিৰ আকৌ হাবিল; সকলো ৰাজ-সম্পদ এৰি দি, কেউজন পথৰ ভিক্ষাৰী হ'ল। তাত তেওঁবিলাকে সিমান দুখ পোৱা নাছিল; কিন্তু দুৰাত্মা কৌৰৱসকলৰ পশুতুল্য আচৰণত হ'লে মৰণাস্তিক বেজাৰ পালে। কৌৰৱসকলৰ কটু কথা আৰু হেয় আকাৰ-ইঙ্গিতে পাণ্ডৱসকলৰ মনত তিতাও-তিতা-তেবাহি তিতা লগালে। এই নীহ কামত দুৰ্য্যোধনৰ যিমান উৎসাহ, কৰ্ণ, দুঃশাসন আৰু শকুনিৰ তাতোকৈ একাটি চৰা।

অন্তত যুধিষ্ঠিৰৰ বাহিৰে বাকী কেইজনে সহি থাকিব নোৱাৰা হ'ল। খঙ্গত, ভীমৰ চকু দুটা ওৰ ফুল যেন বঙ্গ হ'ল; আৰু গাটো থক্-থক্ কৰে কঁপিবলৈ ধৰিলে। তেতিয়া

তেওঁ বৰকৈ আটাই পাৰি ক'লে, “যদিহে বাপেকৰ পুতেক
ভীম হওঁ, তেনেহলে মই এই অপমানৰ প্ৰতিশোধ ল'মেই
ল'ম। যুদ্ধ-ক্ষেত্ৰত পোনতে গদাৰে কোবাই উক ভাঙ্গি
পেলাই লৈ, দুৰ্য্যোধনৰ মূৰত থিয় গোৰ মাৰিম; তাৰ
পাচতহে তাক সিকলীয়া কৰিম,; আৰু মানৱকণী পশু
দুঃশাসনৰ বুকু চিৰিলৈ, অঁজলিয়ে অঁজলিয়ে তেজ পিম।
তেতিয়াহে মোৰ বুকুৰ পৰা এই শেলপাট গুচিব।”

অৰ্জুনে কলে, “প্ৰতিজ্ঞা কৰি কৈছে, এই পাপমতি
কৰ্ণক মই সহস্ৰে বধ কৰিম। হিমালয়ো যদি বতাহত
লৰে, আৰু পূবৰ সূৰ্য্যও যদি পশ্চিমে উদয় হয়, তথাপি মোৰ
প্ৰতিজ্ঞা লৰচৰ নহয়।”

নকুলে ক'লে “যিবিলাকে এই দুৰ্ব্বৃত্ত কোঁৱৰবোৰক
সহায় কৰিবলৈ আগ বাঢ়ি আহিব, মই সিহঁতৰ আলুৰে
কলাপুলিয়ে নোতোলোঁমানে ক্ষান্ত নহম”।

সহস্ৰকালে “মই এই কুলাঙ্গাৰ শকুনিক বধ কৰি,
আই পৃথিৱীৰ কলঙ্ক গুচাম”।

পাণ্ডৱসকলে এই দৰে ছমিউৱা শুনি, ধৃতৰাষ্ট্ৰই ভয়ত
বেঙ্গে-মূতা-গৰু-কঁপাদি, কঁপিবলৈ ধৰিলে। তেওঁ হিয়া-মূৰ
ভুকুৱাই কন্দা দেখি, বিচুৰে তেওঁক ক'লে “মহাৰাজ, এতিয়া
ছুখ কৰিলে কি হ'ব? কুকুল ধ্বংস হোৱাৰ পূৰ্ব লক্ষণ
যে ফটকটীৱাকৈ দেখা গৈছে, তাত অণুমাত্ৰও সন্দেহ নাই”

জননী কুন্তীক বিদ্রৄব যবত থৈ, গেকরা বসন পিন্ধি,
 পাণ্ডৄসকল বনলৈ ওলাই যোৱা দৃশ্যটো অতি মৰ্ম্মান্তিক-অতি
 হৃদয়-বিদাৰক। সেই দৃশ্য দেখি যেন পাবাণো গলি গ'ল।
 ইমূৰৰ পৰা সিনূৰলৈকে গোটেই ৰাজ্য শোকত ভ্ৰম্মমান।
 হাজাৰ হাজাৰ লোকে, 'হায় হায়' কৰি, তেওঁবিলাক ওলাই
 যোৱা চাবলৈ ৰাজবাটত থিয় হ'লহি। কিন্তু পাণ্ডৄসকলৰ
 মন হ'লে অটল-অচল। গুৰুজনক প্ৰণাম কৰি আশীৰ্ববাদ লৈ,
 তেওঁবিলাক বনলৈ বাবলৈ ওলাল। তেওঁবিলাকৰ হৃদশা
 দেখি, ভীষ্ম, দ্ৰোণ, বিদুৰ আদিৄে, হাঁ-হুৰ্হুৰিয়াহ কাঢ়ি
 চকুলো টুকিবলৈ ধৰিলে। নিলগীয়াৄে ইমান বেজাৰ পালে
 যেতিয়া, কুন্তীৰ কিমান বেজাৰ হৈছিল, তাক নকলেও সহজে
 অনুমান কৰি ল'ব পাৰি। তেওঁ কান্দি-কাতি, নাকৰ-
 পানীয়ে-চকুৰ-পানীয়ে একে কৰিলে। তেওঁৰ বিলাপ শুনি
 অজান পশু পক্ষীবিলাকেও যেন সমবেদনা জনালে। হস্তি-
 নাৰ বহুত বাগুণে যুধিষ্ঠিৰ নিবেধ নামানি, ছাঁৰ দৰে তেওঁৰ
 লগে-লগে বনলৈকে গ'ল।

হুঃশাসনৰ টনা-আঁজোৰাত দ্ৰোপদীৰ খোপা মুকলি হৈছিল।
 সেই দেখি, তেওঁ মেলা চুলিৰেই বনলৈ গ'ল। হুন্ট কোৰৰ-
 বিলাকৰ পাপ চাই পৰাচিত নহয় মানে, তেওঁ চুলি নাবান্ধে
 বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল।

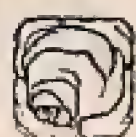
গৈ থাকোঁতে গৈ থাকোঁতে, পাণ্ডৄসকল সুদূৰ উত্তৰত
 ওলালগৈ; আৰু অৄশেষত কাম্যক বনত উপস্থিত হ'ল।

সেই বনৰ স্বাভাৱিক সৌন্দৰ্য্যত মুগ্ধ হৈ, তেওঁবিলাকে তাতে কিছুদিন থাকি, কাল কটাবলৈ, মন কৰিলে।

চল-চক্ৰান্ত কৰি, পাণ্ডৱসকলক বিনা দোষত বনলৈ পাঠোৱাৰ বাতৰি চাৰিওফালে ফুটি-ফাটি গ'ল। ভোজ, বৃষ্টি আৰু যত্নবংশৰ দৰে বৰ বীৰোৰ, আৰু পান্ধাল আদি বাজাৰ মিটিৰ-কুটুমেৰে কামাক বন ভৰি পৰিল। বৰ্হবৰ কৌৰৱবিলাকৰ আচৰণ দেখি, সকলোৰে খং উঠিল, আৰু যিগ লাগিল। সকলোৱে একেমুখে প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে যে, তেৰ বহুবৰ পাচত যুদ্ধত দুৰ্য্যোধনৰ সহকাৰ চূৰ্ণ কৰি, তেওঁবিলাকে যুধিষ্ঠিৰক পৈতৃক সিংহাসনত বহুৱাবলৈ, যৎপৰো-নাস্তি চেষ্টা কৰিব।

নিদাক্ষণ অপমানৰ কথা শূঁৱৰি কান্দি কান্দি, দ্রোপদী যে একেবাৰে আউলী-বাউলী হ'ল। শ্ৰীকৃষ্ণই তেওঁক সান্ত্বনা দি ক'লে, “কল্যাণি, বনবাসৰ দিন কেইটা কোনোমতে সহি-সামৰি কটোৱা। যিবিলাকে তোমাক বিনা দোষত বাঁৰী তিৰোতাই কন্দাৰ দৰে কান্দিব লগা কৰিছে, সিহঁতৰ তিৰোতা-বিলাকেও তেৰ বহুবৰ পাচত, পতি আৰু পুত্ৰ শোকত ব্যাকুল হৈ, এগুণত সাতো গুণে কান্দিব লাগিব। মই যেনে কৈছোঁ, তেনে শুনিবাঁ; ইয়াৰ কেতিয়াও অন্যথা নহয়। সংসাৰত এতিয়াও ধৰ্ম্ম আছে।”

চতুৰ্থ অধ্যায় :

নিচেই নিঃসহায় অৱস্থাত পাণ্ডৱসকল বনলৈ গৈছিল।

নিজে কি খাব ক'ত থাকিব, তাৰে একো খিৰাং নাই।

তেনেস্থলত আলহী-অতিথি শোধপোচ কৰা

কিমান টান কথা, তাক এবাৰ ভাবি চালেই

বুজিব পাৰি। কিন্তু বামুনসকলে একো-

চেষ্টা। পাখ্য তেওঁৰ লগ নেবিলে। এই কথাত

যুধিষ্ঠিৰে পেটে-পেটে বৰ ভয় খালে। সূৰ্য্যৰ বৰত জানিবা

তেঁও এই বিপদ সাগৰৰ পৰা উদ্ধাৰ হ'ল। যুধিষ্ঠিৰৰ পূজাত

সম্ভৱ হৈ, সূৰ্য্যই তেওঁক এটা চক দিলে। তাৰ বিশেষ

গুণ এই যে, তাৰ পৰা বিমান খোৱা বস্তু অন্য হয়,

তাৰ দুগুণ উফায়। লাখ লাখ মানুহক খুৱালেও তাৰ পৰা

অন্ন-ব্যাঞ্জন অজস্ৰ ভাৱে ওলাই থাকে। কেৱল দ্ৰৌপদীয়ে

খোৱাৰ পাচতহে সকলো খাদ্য-দ্রব্য ঢুকায়। এই আচৰিত

চকটোৰ বলত, পাণ্ডৱসকলে বনত থকা কালত, বলত

অতিথি-অভ্যাগতিক মুখে-বোলে-মানে বত্ৰিছ ব্যঞ্জনেৰে খুৱাই,

মনত বিমল আনন্দ উপভোগ কৰিব পাৰিছিল।

কাম্যক বনত কিছুদিন থকাৰ পাচত, তেওঁবিলাক দ্বৈত

বনলৈ গ'ল। এই সময়ত এটা আচৰিত ঘটনা ঘটিল।

পাণ্ডৱসকলৰ আলৈ-নিলৈ স্বচক্ষে চাই, তাক দহক দেখুৱাই,

তেওঁবিলাকৰ পোৰা যাত চেপ্তা তেল দিবৰ মনেৰে, দুৰ্য্যোধনে

সপার্বাবে আক সৈন্নে সেই দৈতবনৰ নাজেদি শোভা-
যাত্রা কৰি যাবলৈ ঠিক কৰিলে। এই কামত কৰ্ণ, দুঃশাসন,
শকুনি আদিৰ উৎসাহত ঠাই নাই। পাণ্ডৱসকলৰ বহাব
অলপ দূৰতে, চিত্ৰসেন নামেৰে এজন গন্ধৰ্ব আছিল। তেওঁ
দুৰ্য্যোধনৰ পেট-কথা অনুমানতে বুজি উঠিল। অলপ কথাতে
গন্ধৰ্বৰ লগত দুৰ্য্যোধনৰ সৈন্যবিলাকৰ থৈয়া-নথৈয়া যুদ্ধ
লাগিল। যি শকুনি আক কৰ্ণৰ গলধনত ইমান গপ, ইমান
অহঙ্কাৰ, ইমান আশ্ৰয়, সেই কৰ্ণ, সেই শকুনিৰে, সকলোতকৈ
আগতে য'ৰে দুৰ্য্যোধন ত'তে এৰি, পলায় ফাইডাং মাৰিলে।
চিত্ৰসেনে দুৰ্য্যোধনক অকলশৰীয়া অৱস্থাত পাই, মেৰ-মেৰ
কৰে বান্ধি, বথত তুলিলে গুচি গ'ল।

যুধিষ্ঠিৰে এই অমঙ্গলীয়া বাতৰি পোৱা মাত্ৰকতে দুৰ্য্যোধনক
উদ্ধাৰ কৰি আনিবলৈ ভীম আক অৰ্জুনক পাঁচিলে। লগত
সৈন্য নাই, সামন্ত নাই,—সাৰথি, বথ, ঘোঁৰা একোৰে
একোটো নাই। ওলাল মাত্ৰ দুই ভাই যুদ্ধলৈ। কিন্তু
তেওঁবিলাকৰ আগত থিয় হ'ব পৰা বীৰ কোন আছে ?
গন্ধৰ্বৰ সৈন্যবোৰ যে ফুঁতে উৰিল। অৱশেষত, ভীম
আক অৰ্জুনৰ হাতত চিত্ৰসেনো বন্দী হ'ল।

দুৰ্য্যোধন আক চিত্ৰসেনক তেওঁৰ আগলৈ আনিলত,
যুধিষ্ঠিৰে দুইবোৰ বান্ধ মুকলি কৰি দিলে ; আক মিঠা কথাৰে
সন্তুষ্ট কৰি, চিত্ৰসেনক বিদায় দিলে। তাৰ পাচত তেওঁ
দুৰ্য্যোধনৰ ফাললৈ চাই ক'লে, “ভাই দুৰ্য্যোধন, এনেকুৱা

কাম, মোৰে শপত, আৰু নকৰিব। দুদিনীয়া ধন-সম্পত্তিৰ গৰ্বত মতলীয়া হৈ ধৰ্ম্মৰ ফালে পিঠি দিলে, ঈশ্বৰে নসহে ; আৰু খোজে খোজে বিপদত পৰিব লাগে। আশা কৰো এই শিকনিয়ে তোমাক সুপথলৈ আনিব।”

হস্তিনালৈ উলটি আহিবৰ সময়ত দুৰ্য্যোধনে সকলোৰে ওচৰত বাহ্যিক বং মনেৰে বিদায় ল'লে হয় ; কিন্তু তেওঁৰ হিংসানল অন্তৰত দুগুণে জলি উঠিল। যি পাণ্ডৱ তেওঁৰ চকুৰ কুঠা, দাঁতৰ শূল ; বাক আজীৱন দুখ কষ্ট দিয়াই আৰু লঘু-লাঞ্ছনা কৰাই তেওঁৰ জীৱনৰ একমাত্র ব্ৰত ; যাৰ ৰাজ্য-সম্পদ তেওঁ বলেৰে নোৱাৰি চলেৰে কাঢ়ি লৈছে ; সেই ভিকল পাণ্ডৱসকলে তেওঁক সপৰিবাৰে ৰক্ষা কৰা অপমানটো তেওঁ ক'ত থ'ব ? এনোবোৰ কথা ভাবি চিন্তি, পাণ্ডৱসকলৰ ওচৰত নিজক সৰু মানুহ যেন বিবেচনা কৰি, তেওঁ একেবাৰে হিতাহিত বিবেচনাশূন্য হৈ পৰিল।

সূৰ্য্যাই দিয়া আচৰিত চকুটোৰ কথা, তেওঁ ঘৰত থাকিৱেই শুনিছিল। হস্তিনালৈ উলটি আহি, তেওঁ এটা অদ্ভুত ফন্দীৰে, পাণ্ডৱসকলক নাশ কৰিবলৈ কৃতসংকল্প হ'ল। দিনো দহ দণ্ড বাতি যোৱালৈকে দ্রোপদীয়ে পতি আৰু অতিথি সকলক খুৱাই-ধুৱাই, নিজে আহাৰ কৰিছিল, দুৰ্য্যোধনে ভাবিলে, দ্রোপদীয়ে খোৱাৰ পাচত দহ হাজাৰ শিষ্যৰে সৈতে দুৰ্ব্বাসা মুনিক পাণ্ডৱসকলৰ আশ্ৰমলৈ পঠাই দিব। সেই অপ্ৰস্তাৱত মুনি আৰু শিষ্যসকলক আও-ঠাও লাগি খুউৱা পাণ্ডৱসকলৰ পক্ষে

অসম্ভব। এই অপবাদ দুৰ্বাসা হেন খঞ্জাল মুনিয়ে, কেতিয়াও
নসহে। শাপ দি দ্রোপদী আক পাণ্ডৱসকলক নিশ্চয় ভক্ষ্য
কৰিব'। কৰ্ণ আক শকুনিৰে দুৰ্য্যোধনৰ এই আচৰিত ফন্দীৰ
কথা শুনি তেওঁক শতমুখে প্রশংসা কৰিবলৈ ধৰিলে।

ইয়াৰ পাচত, সেৱা-শুশ্ৰূষাৰে দুৰ্বাসা মুনিক ম-ময়া কৰি,
এদিন সঁচাসঁচিকৈয়ে দুৰ্য্যোধনে তেওঁক সশিষ্যে পাণ্ডৱসকলৰ
আশ্ৰমলৈ পঠাই দিলে। আহাৰ সন্মাপন কৰি সকলোবিলাকে
বাতি বিশ্রাম কৰিবলৈ কাৰনাৰ কৰিছে, এনেতে দুৰ্বাসা ধ্বষি
দলে-বলে আহি, আশ্ৰমত ওলালহি। সেই সময়ত নাই যে
নাই গঁৰাখুদ এটাও নাই—নিগনি পৰি ডেওপাল কৰিছে।
তেওঁক দেখিয়েই যুধিষ্ঠিৰৰ তালু-সৰে জীৱ গ'ল। মাজ তালুতে
সাপে খালে, ধ্বণী ধৰিবলৈ থাই নাইকিয়াত পৰিল।

দ্রোপদীয়ে যেতিয়া শুনিলে যে, মুনিয়ে সকলোৰে নিমিত্তে

শ্ৰীকৃষ্ণৰ সহায়ত পাণ্ডৱ
সকলৰ দুৰ্বাসাৰ কোপৰ
পৰা মুক্ত।

আহাৰ আয়োজন কৰিবলৈ কৈ জ্ঞান আত্মিক
কৰিবলৈ গৈছে, তেতিয়া তেওঁ ভয়ত বিতত
হ'ল। আক বা কিমান ললাট ভুঞ্জিব লগা

আছে, তাক কোনে জানে? অন্ত একো

উপায় নেদেখি, দ্রোপদীয়ে সকাতৰে আক সঘনে, শ্ৰীকৃষ্ণৰ নাম
ল'বলৈ ধৰিলে। সেই প্ৰাণভৰা স্তুতি, সেই আন্তৰিক প্ৰাৰ্থনা,
বিফলে যাব পাৰেনে? চকুৰ পচাবতে শ্ৰীকৃষ্ণই তেওঁক দেখা
দি ক'লে, “ভয় নকৰিবাঁ; মই সকলো যুগুত কৰি দিম।
মোৰ বৰ ভোক লাগিছে; কি আছে অলপ খাবলৈ দিয়া।”

দ্রোপদীয়ে ক'লে, “চকটো ধুই থৈ আহিছে।। ঘৰত খুদ-কণ এটাও নাই—কি দিম ?” শ্ৰীকৃষ্ণই ক'লে “বাক. ভালকৈ এবাৰ চোৱা গৈ। অলপ কিবাকিবি হ'লেই যথেষ্ট। বোলে, বটাক নিয়বৰ পানীয়েই আঁটিব।” নপতিওৱা দেখি. দ্রোপদীয়ে শ্ৰীকৃষ্ণক দেখুৱাবলৈ চকটোকে দাঙ্গি আনিলেগৈ। তেতিয়া তেওঁ কলে, “সো যে শাক আৰু ভাতৰ কণিকা লাগি আছে, তাকে দিয়ঁ ; তাৰেই মোৰ ভোক গুচিব।”

লাজত কঁচুতি মুচুতি তললৈ মূৰ কৰি দ্রোপদীয়ে সেই ভাত শাকৰ কণিকা শ্ৰীকৃষ্ণৰ হাতত দিয়াত, তেওঁ তাকে গাল মাৰি দি ক'লে, “বিশ্বাত্মা পৰিতৃপ্তোন্মি” ; আৰু উগাৰ এটা মাৰি, পেট মোহাৰিবলৈ ধৰিলে।

ইকালে দুৰ্বাসা আৰু তেওঁৰ শিষ্যবিলাকে বেগতে স্নান আহিক কৰি খাবলৈ আহক ছাৰি. সকলোৱে পেট লৰাব নোৱাৰা হ'ল। পেট ঢকা-ডিঙ্গৰীয়া লাগিল ; আৰু ঘনে ঘনে ফুঁহুৰি-উগাৰ আহিবলৈ ধৰিলে। হঠাৎ এনেকুৱা হোৱাৰ একো কাৰণ বুজিব নোৱাৰি সকলো অবাক হ'ল। আহিব নোৱাৰি তেওঁবিলাক সেই বাতি গঙ্গাৰ পাৰতে দাঁতত-আলু-দি পৰি থাকিল। পাচদিনা বাতিপুৱা দুৰ্বাসা মুনি শিষ্যবিলাকেৰে সৈতে, পাণ্ডৱসকলৰ আশ্ৰমলৈ আহি, বাতি আহিব নোৱাৰাৰ কাৰণ লজ্জিত ভাবে উল্লেখ কৰিলে ; আৰু আহাৰৰ অন্তত সকলোকে আশীৰ্বাদ দি, আনন্দমানেৰে বিদায় গ্ৰহণ কৰিলে। কোৱা বাহুল্য, বাতি পুৱালত, সূৰ্য্যই

দিয়া চকটোৰ প্ৰভাৱত, পাণ্ডৱসকলৰ একোৰে নাটনি নহল। শ্ৰীকৃষ্ণ সখা আছিল দেখি, পাণ্ডৱসকলৰ কাণৰ পানীও কাণে নগ'ল।

এই সংবাদ যথা সময়ত দুৰ্য্যোধনৰ কাণত পৰিলত, তেওঁ বৰ বিম্বাদ পালে; কিন্তু পাণ্ডৱসকলৰ বিপদত পেলাবলৈ ভগ্নোদ্ধম নহ'ল।

দুৰ্য্যোধনে এইবাৰ এটা নতুন পাং পাতিলে।

দ্রৌপদীক হৰণ কৰিবলৈ জয়দ্রথৰ চেষ্টা।
তেওঁৰ জয়দ্রথ নামেৰে এজন বৈনায়েক আছিল।

দুৰ্য্যোধনে ভাবিলে, জয়দ্রথক পঠাই দি যদি

কিবা স্বৰূপে, দ্রৌপদীক হৰণ কৰি আনিব পৰা হয়, তেন্তে তেওঁৰ শোকত পাণ্ডৱসকলে নিশ্চয় প্ৰাণ বিসৰ্জ্জন দিব।

দুৰ্য্যোধনক ভালৰি বোলাবৰ নিমিত্তে এই অসীম-সাহসৰ কাম কৰিবলৈ গাতলৈ বপুৰা জয়দ্রথ, ভীম আৰু অৰ্জুনৰ হাতত পৰি যে কিমান লাঞ্চিত আৰু নিগৃহীত হ'ব লগা হৈছিল, তাৰ কথা ক'বলৈ গ'লে চকুৰ পানী ওলাই আহে। ভুকুগোৰ, , চৰ, চাপৰ, বাঘচকা, থিয়কিল, যে তেওঁ কিমান খালে তাৰ সীমা-সংখ্যা নাই। শেহত প্ৰাণলৈকো হতাহতি। জয়দ্রথৰ কপাল ভাল গুণে ঈশ্বৰে, বলাই-ঘটাই যুধিষ্ঠিৰক জানিবা মূৰামূৰি সময়ত ঘটনাস্থললৈ আনি দিলে। নোহোৱা হ'লে, সেই দিনাই তেওঁ ফালে পতং।

ইয়াৰ পাচত নানা তীৰ্থ, বন, উপবনত ঘূৰি-পকি পাণ্ডৱসকলে বাৰ বছৰ কাল কটাই দিলে।

ক্রমে অজ্ঞাত বাসৰ সময় আহি উপস্থিত হ'লহি।
বিৰাট নগৰত পাণ্ডৱ তেতিয়া পাঁচ পাণ্ডৱ আৰু দ্রোপদীয়ে মৎস্য
সকলৰ অজ্ঞাত বাস। দেশৰ বিৰাট বজাৰ আশ্ৰয়ত থাকি এই বছৰটো
কটাবলৈ, অভিপ্ৰায় কৰিলে। বিৰাট বৰ ভাল বজা বুলি সুখ্যাতি
আছিল। এদিন ছদ্ম বেশেৰে তেওঁ বিলাক বিৰাট বজাৰ সভাত
ওলালগৈ।

প্ৰথমতে আহিল যুধিষ্ঠিৰ। তেওঁৰ সৌম্যমূৰ্তি আৰু
গান্ধীৰ্য্য দেখি, বজা মোহিত হ'ল। বাগ্ৰভাৱে পৰিচয় সোধাত
যুধিষ্ঠিৰে ক'লে, “মোৰ নাম ‘কঙ্ক’। মই পাশা খেলিব
জানো! মোৰ দুখৰ কথা কিমান ক'ম—মই যুধিষ্ঠিৰ বজাৰ
সভাসদ আছিলো; আৰু তেওঁৰ যহতে ভালকৈ ভোগালোঁ।।
মুঠতে কওঁ মই তেওঁৰ দেহৰ আদখানি আছিলোঁ।। পাশা-
খেলত হাৰি তেওঁ বনলৈ যোৱাত, মই বৰ দুখত পৰিলোঁ।।
সেই বাবে সহায় বিচাৰি, আপোনাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ।”
যুধিষ্ঠিৰৰ কথা শুনি, বজাৰ হিয়া চেনেহত পমি গ'ল।
তেওঁ বৰ আদৰেৰে যুধিষ্ঠিৰক প্ৰধান সভাসদ নিযুক্ত কৰিলে।

অলপ পৰৰ পাচত আহিল ভীম। তেওঁ সাইলাখ বান্ধনি
বামুণৰ দৰে কাপোৰ-কানি পিন্ধি আহিছিল। ৰাজসভাত
সোমানেই তেওঁ হাত দান্ধি আশীৰ্ব্বাদ দি ক'লে, “মহাৰাজৰ
জয় হওক; মোৰ নাম ‘বল্লভ’। মই যুধিষ্ঠিৰ বজাৰ
প্ৰধান পাচক আছিলোঁ।। এতিয়া তেওঁবিলাক বনলৈ যোৱাত
মোৰ ভিকাচন ভাগিল। সেই দেখি, কাম-কাজ বিচাৰি,

আপোনাৰ ওচৰলৈ আহিছে।। দয়া কৰি আশ্ৰয় দিলে আপোনাক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ অহো-পুৰুষাৰ্থ কৰিম। মই অলপ-অচৰপ মল্লযুদ্ধও জানো।” ভীমৰ কথা শুনি, বজাই তেওঁক প্ৰধান বান্ধনিৰ বাৰ দিলে।

এনে সময়তে দ্রোপদীক অহা দেখি, সকলোৱে থব লাগি তেওঁৰ ফাললৈ চাবলৈ ধৰিলে। তেওঁ ফটা-ছিটা আৰু অপৰিষ্কাৰ কাপোৰ পিন্ধি আহিছিল যদিও, তেওঁৰ প্ৰকৃত সৌন্দৰ্য্য বিৰিঙ্গি পৰিছিল। এনেকুৱা সুন্দৰী, আগেয়ে কোনেও ক’তো দেখা নাই। অন্যৰ কথাকে নকওঁ, স্বয়ং সুদেৱতা ৰাণীয়েও নিলগৰ পৰা তেওঁক দেখি চকু ঘূৰাব নোৱাৰা হ’ল। ততালিকে তেওঁক অন্তঃপুৰলৈ নিয়াই আন কাম কাতিকৈ থৈ ৰাণীয়ে সুধিলে, “আইটি, তুমি কোন? অপ্সৰী নে, দেবীনে, বা তাতোকৈ ওখ খাপৰ কিবা? সঁচাকৈ কোৱাঁ; মোক নাভাৰিবা দেই”।

লাজত তললৈ মূৰকৈ দ্রোপদীয়ে ক’লে, “মাতৃ, মই দেবীও নহওঁ, অপ্সৰীও নহওঁ; মই এজনী সামান্য তিৰোতা; সৈবিক্ৰীৰ কাম কৰি পেট-ভাত মোকলাওঁ। মোৰ পাঁচ-জন গন্ধৰ্ব্ব স্বামী আছে; সিবিলাকে মোক সততে ৰক্ষা কৰি ফুৰে। ইয়াৰ আগেয়ে মই সত্যভামা আৰু দ্রোপদীৰ লগত আছিলোঁ।। এতিয়া জীৱিকাৰ উপায় বিচাৰি, আপোনাৰ কাষ চাপিছোঁ।।”

দ্রোপদীক দেখি বাণীৰ ইমান মৰম লাগিল যে, তেওঁ দ্রোপদীক ততালিকে কাম দিলে। তেতিয়া দ্রোপদীয়ে ক'লে, “মাতৃ, যদি দায়-দোষ নধৰে তেন্তে, বেটীয়ে এতিয়াই দুআ-যাৰ কথা কাণ-চুৱাই থ'ব খোজোঁ। কথাত দুটি হৈছে এই—মই কাৰো ভৰিত হাত নিদিওঁ, আৰু কাৰো উচ্ছ্রষ্ট নাখাওঁ; কাৰণ গন্ধৰ্ব-পতিসকলে, মই তেনেকুৱা কাম কৰা দেখিলে, ভাল নুবুলিব”। সূদেৱা বাণী, সেই কথা দুটিত, সন্মত হ'ল।

ইয়াৰ পাচত, অৰ্জুনে দ্বীবেশেৰে আহি “বৃহন্নলা” নামেৰে পৰিচয় দিলেহি; আৰু ৰাজকুমাৰীসকলক নৃত্য, গীত আৰু বাণ্য শিকাবলৈ শিক্ষক, নিযুক্ত হ'ল। সৱশেষত, নকুলে “গ্ৰন্থিক” আৰু সহদেৱে “তদ্বীপাল” নামেৰে চিনাকি দি, যথাক্ৰমে বজাৰ ঘোঁৰাৰ আৰু গৰুবোৰৰ তত্ত্বাবধানৰ ভাৰ পালে।

এইদৰে ভিন-ভিন কামত নিযুক্ত হৈ, যুধিষ্ঠিৰ প্ৰভৃতিয়ে বিৰাট বজাৰ যবত, এনে ছদ্মবেশেৰে থাকিবলৈ ধৰিলে যে, তেওঁবিলাকক পঞ্চ পাণ্ডৱ আৰু দ্রোপদী বুলি চিনক ছাৰি কেৱেঁ সেই বিষয়ে অণুমাত্র সন্দেহকে কৰিব নোৱাৰিলে।

অজ্ঞাত বাসৰ প্ৰথম দহ মাহ একো ৰাগ-জাল কীচক বধ।

নোহোৱাকৈয়ে পাৰ হ'ল। দ্রোপদী যে বাণীৰ দেহ-লাও হৈ উঠিল। বজা যেনে সাধু আৰু মৰমিয়াল আছিল, সূদেৱা বাণীও তদ্রূপ আছিল। নহ'বই বা কৈলে? মানুহে কথাত কয় বোলে, “কেঁচাৰ ফেঁটী, ইন্দ্ৰৰ শটী”। তেওঁ

দ্রোপদীক অন্তবেবে সৈতে ভাল পাইছিল; কিন্তু তেওঁৰ ভায়েক (আৰু বিৰাট বজাৰ প্ৰধান সেনাপতি) কীচকৰ উৎপাতত হ'লে, সকলো জলা-কলা হ'ল। বিশেষকৈ, দ্রোপদী তেওঁৰ কুদৃষ্টিত পৰাত, শেহৰ দুমাহমান যে দ্রোপদীয়ে এহাতে চকুলো টুকি এহাতে ভাত খাব লগা হৈছিল। ক্ৰমাত কীচকৰ দ্রোবাত্মা যেতিয়া অসহনীয় হৈ উঠিল তেতিয়া, দ্রোপদীয়ে তলে-তলে ভীমৰ সহায় বিচাৰিলে। ছেগ চাই ভীমে এদিন কীচকক থুকুচি-থুকুচি কোমোৰাটো যেন কৰি মাৰি পেলালে। তেতিয়াহে দ্রোপদীৰ মুখলৈ পানী আহিছে। দ্রোপদীয়ে কৈ ফুৰিলে যে, কীচকৰ আচৰণত তেওঁৰ গন্ধৰ্বৰ পতিসকলৰ খং উঠাত, তেওঁবিলাকে কীচকক বধ কৰিলে। গন্ধৰ্বৰ নাম শুনি ভয়ত সকলো কম্পমান। ৩০২৫/অ:

অজ্ঞাত বাসৰ বছৰটো উকলিলত, বিৰাট বজাই যুধিষ্ঠিৰ আদিৰ আচল পৰিচয় পাই, আনন্দত মগ্ন হ'ল। অভিমন্ত্যৰ বিবাহ। জগৎ পূজিত পাণ্ডৱসকল, এদিন নহয় দুদিন নহয় এবছৰকৈ কাল, তেওঁৰ তাত থাকি গৃহ পবিত্ৰ কৰা সকলোৰে ভাগ্যত নঘটে। দেশ জুৰি সকলোৰে আনন্দ-উৎসৱ কৰিবলৈ ধৰিলে। ইয়াৰ দিনচেৰেকৰ পাচত বিৰাট বজাৰ জীয়েক উত্তৰাক, বৰ ধুমধামেৰে, অৰ্জুনৰ পুতেক অভিমন্ত্যলৈ বিয়া কৰোৱা হ'ল। এই বিয়া খাবলৈ দ্বাৰকাৰ পৰা সপৰিবাৰে শ্ৰীকৃষ্ণ, বলৰাম আদি আৰু নানা দেশৰ পৰা বৰ বৰ বীৰ আৰু প্ৰতাপী বজাসকল আহিছিল।

পঞ্চম অধ্যায় ।

অভিমন্যুৰ বিয়াৰ পাচত মৎস্য দেশত এখন ভিতৰা
যুদ্ধৰ আয়োজন । মেল বহিল । তাত সকলোৱে কথা বান্ধিলে

যে, হিংসাকুবীয়া দুৰ্য্যোধনে যদি ভালে-ভালে
পাণ্ডুৰসকলৰ বাজ্য পাণ্ডুৰসকলক এৰি নিদিয়ৈ তেন্তে তেওঁ-
বিলাকে তেওঁৰ লগত যুদ্ধ কৰি হলেও বাজ্যৰ ন্যায্য অংশ
আনি দিব ; আৰু সেই যুদ্ধত, মেলত উপস্থিত থকা
সকলোৱেই, পাণ্ডুৰ-পক্ষত যোগ দিব ।

এই কথা দুৰ্য্যোধনৰ কাণত পৰিবলৈ সবহ সময় নালাগিল ।
ভীষ্ম, দ্রোণ, বিদুৰ আদি বিজ্ঞ আৰু পৰিণামদৰ্শী লোকসকলে,
দুৰ্য্যোধনক অনেক প্ৰকাৰে বুজাবলৈ ধৰিলে । পাণ্ডুৰসকলক
যে ন্যায্যমতে পাবলগীয়া বাজ্যৰ অংশ এৰি নিদিলে যোব
কন্দল লাগিব, আৰু তাৰ লগে-লগে বিখ্যাত কুক কুলো
যে ধ্বংস পাব, এই কথা প্ৰতি-প্ৰতিকৈ বুজাই দিয়া সত্ত্বেও,
দুৰ্য্যোধন টিঙ্গৰ পৰা নানামিল ।

অৱশেষত স্বয়ং শ্ৰীকৃষ্ণই সন্ধিৰ প্ৰস্তাৱ কৰিবলৈ হস্তিনালৈ
আহিল । অহঙ্কাৰী দুৰ্য্যোধনে আগবদৰে কোৱাকে ক'লে
আৰু চোবোৱাকে চোবালে ; কিন্তু সন্ধি কৰিবলৈ কোনোমতে
সৈমান নহ'ল । তদুপৰি, তেওঁ শ্ৰীকৃষ্ণক বন্দী কৰি থ'বলৈহে
যত্ন কৰিলে । দুৰ্য্যোধনৰ অসদ্ব্যৱহাৰত মৰ্ম্মাহত হৈ, তেৱেঁ

উলটি যাব লগা হ'ল। তেতিয়া যুদ্ধৰ বাহিৰে আন উপায় নাথাকিল।

হস্তিনাৰ পৰা মৎস্যদেশলৈ উলটি যোৱাৰ আগতে, শ্ৰীকৃষ্ণই কুন্তী দেৱীক বিদূৰৰ ঘৰত দেখা কৰিলে; আৰু সকলো কথা ভাঙ্গি-পাতিকৈ সেই বিষয়ে তেওঁৰ কি মত তাক জানিব খুজিলে। সম্বন্ধত, কুন্তী শ্ৰীকৃষ্ণৰ পেহীয়েক হয়। তেওঁ কলে, “মই ক্ষত্ৰিয়ৰ জীয়াৰী আৰু ক্ষত্ৰিয়ৰ বোৱাৰী; তেনেস্বলত মই কি মত দিম তাক তুমিও জানিছা চাগৈ। মোৰ ল'ৰা কেইটাৰ আলৈ-বিলৈ আৰু দুখ-দুৰ্গতি, তুমি দেখিয়েই আছাঁ; তাকনো আৰু ছুনাই কি ক'ম? তেওঁ বিলাকক ক'বঁ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থৰ সুখৰ দিনৰ কথা মনত পেলাই, আৰু ৰাজসভাৰ মাজত দ্ৰোপদীক দিয়া অপমানৰ কথা স্মৰি, ক্ষত্ৰিয় তেজেৰে উদ্দীপ্ত হৈ, সিংহ বিক্ৰমেৰে, অধৰ্ম্মৰ বিৰুদ্ধে আটাইকেউজনে যেন অস্ত্ৰ ধাৰণ কৰে। সেই যুদ্ধত যদি কোনোবা জন মৰেও, তাত মোৰ বেজায় নাই। তথাপি তোমাৰ অনুগ্ৰহত কাৰো হানি-বিঘিনি নোহোৱাকৈয়ে তেওঁবিলাক যুদ্ধত জয় হ'ব পায় দেখোঁ।” বীৰ-বৰ্মণীৰ নিৰ্ভীক উত্তৰ শুনি, শ্ৰীকৃষ্ণই বৰ উৎসাহ পালে।

বাটত শ্ৰীকৃষ্ণই কৰ্ণক লগ পাই, পাণ্ডুৱসকলৰ লগত তেওঁৰ কি সম্বন্ধ, তাক ভালকৈ বুজাই ক'লে; আৰু যুদ্ধত পাণ্ডুৱ পক্ষত যোগ দিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে; কৰ্ণই কিন্তু চুই-বামকে নস'লে। তাৰ পাচত এদিন কুন্তী দেৱীয়ে নিজে

কৰ্ণৰ ওচৰলৈ বিবলে গৈ সেই বিষয়ে খাটিছিল ; কিন্তু ফল হলে একো নধৰিলে ।

যুদ্ধ অনিবাৰ্য্য হৈ উঠিলত তয়ো দলে পাৰে-মানে সৈন্ত সংগ্ৰহ কৰিবলৈ ধৰিলে । কোঁৱৰসকলে এঘাৰ, আৰু পাণ্ডৱসকলে সাত অন্ধোহিনী সেনা গোঢ়ালে । দ্ৰুপদ, বিৰাট জৰাসন্ধৰ পুতেক জয়ৎসেন, শিশুপালৰ পুতেক ধৃষ্টকেতু, অসাধাৰণ যোদ্ধা সাত্যকি, মহাবীৰ পাণ্ডা প্ৰভৃতি বহুত বজাই অসংখ্য সৈন্তেৰে সৈতে আহি পাণ্ডৱ পক্ষত যোগ দিলে । ইয়াৰ উপৰিও ভীমৰ পুতেক ঘটোৎকচে দুই কোটি বান্ধস সেনা আনিলে । চন্দ্ৰবংশৰ ভুবিশ্ৰবা, কামৰূপৰ ভগদত্ত, যদুবংশৰ কৃতবৰ্ম্মা, সিন্ধুবাজ জয়দ্রথ, কাম্বোজবাজ হৃদক্ষিণ প্ৰভৃতি বজাসকলে সসৈন্তে কোঁৱৰ পক্ষত যোগ দিলেহি । সৈন্তবিলাকে ছাউনী কৰি বিস্তীৰ্ণ কুকক্ষেত্ৰত যুদ্ধৰ কাৰণে সাজু হৈ ব'ল । অসংখ্য ধ্বজ পতাকাই, কুকক্ষেত্ৰৰ দৃশ্য তেনেই সলনি কৰি পেলালে ; আৰু বথৰ ঘৰ্ষণিত, সৈন্তৰ কোঢ়ালত আৰু জন্তুৰ চীৎকাৰত তলৰ মাটি ওপৰ হ'ল ।

মদ্ৰবাজ শল্য পাণ্ডৱসকলৰ মোমায়েক হয় । ভাগিনিয়েকসকলক সহায় কৰিবৰ কাৰণে বহুত সৈন্ত লৈ আহোঁতে বাটতে দুৰ্য্যোধনে তেওঁক কোঁশলেৰে হাত কৰি পেলালে ; কিন্তু যুধিষ্ঠিৰৰ অনুৰোধমতে, কৰ্ণেৰে সৈতে অৰ্জুনৰ যুদ্ধ লগাব সময়ত, কৰ্ণক যিমান পাৰে সিমান নিকটসাহ দিবলৈ শল্যই ভিতৰি গাত ল'লে ।

শ্রীকৃষ্ণই নিজে পাণ্ডৱপক্ষত যোগ দিলে ; আৰু দহ কোটি নাৰায়ণী সেনা দি কোঁৱৰক সহায় কৰিলে । এই যুদ্ধত অস্ত্ৰ নধৰে বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল গুণে, তেওঁ অৰ্জুনৰ বধৰ সাৰথি হ'ল ।

পাণ্ডৱপক্ষত বিৰাট, দ্ৰুপদ, সাত্যকি, ধৃষ্টকেতু, চেকিতান, শিখণ্ডী আৰু ভীমসেন—এই সাতজন সেনাপতি হ'ল । ধৃষ্টদ্যুম্ন প্ৰধান সেনাপতি, অৰ্জুন পৰিচালক আৰু স্বয়ং শ্রীকৃষ্ণ সকলোৰে ওপৰত মন্ত্ৰণাদাতা হ'ল ।

যুদ্ধ কোনোমতে থমাব নোৱাৰি. ভীষ্ম আৰু দ্ৰোণ বৰ বিমোহিত পৰিল । তেওঁবিলাকে সদায় কোঁৱৰৰ চাউল খাই আহিছে ; সেই দেখি, এই বিপদৰ কালত দুৰ্য্যোধনৰ পক্ষ অৱলম্বন নকৰিলে, ধৰ্ম্মভ্ৰষ্ট হ'ব লগা হয় । ইফালে, পাণ্ডৱসকলৰ বিৰুদ্ধেই বা অস্ত্ৰ ধৰে কোন সতেৰে ? অনেক ভাবি চিন্তি, তেওঁবিলাকে অৱশেষত কোঁৱৰৰ সপক্ষে যুদ্ধ কৰিবলৈকে ঠিক কৰিলে ।

ভীষ্মক নিজ পক্ষত পাই দুৰ্য্যোধনৰ হিয়া এমুঠনমান উঠি পৰিল । নিজে ইচ্ছা কৰি নমৰিলে যিজনক মাৰোঁতা নাই, এনে বীৰ যাৰ সহায়, তেওঁ কালৈ ডবাব ? দুৰ্য্যোধনে তেওঁকে প্ৰধান সেনাপতি পদত বৰণ কৰিলে ।

নিৰ্দ্দিষ্ট দিনত যুদ্ধ আৰম্ভ হ'ল । ভীষ্মই দহ দিন যুদ্ধ কৰিছিল ; আৰু দিনো দহ হাজাৰ পাণ্ডৱ সৈন্য বধ কৰি আৰু শ'ল ঠেকত পেলাই শ্রীকৃষ্ণক অস্ত্ৰ ধৰোৱাই, নিজৰ প্ৰতিজ্ঞা বন্ধা কৰিলে ।

কুৰুক্ষেত্ৰৰ মহাযুদ্ধত
দুৰ্য্যোধনৰ পৰাজয় ।

পাণ্ডৱ পক্ষত তেওঁৰ লগত যুদ্ধ কৰিব পৰা বীৰ অৰ্জুনৰ বাহিৰে কেওঁ নাছিল। অৱশেষত যেতিয়া অৰ্জুনেও তেওঁৰ তেজ সহিব নোৱাৰা হ'ল, আৰু পাণ্ডৱবাহিনী দিনক দিনে লোণ পমাদি পমি যাবলৈ ধৰিলে তেতিয়া, শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শ অনুসাৰে অৰ্জুনৰ বথৰ আগত শিখণ্ডীক আনি বহুৱাই দিয়াহি হ'ল। তেওঁক দেখা মাত্ৰকে ভীষ্মই হাতৰ ধনু-শৰ পেলাই দি মৃত্যুৰ নিমিত্তে প্ৰস্তুত হ'ল। অৰ্জুনৰ বাণাঘাতত অস্থিৰ হৈ, কিছু সময়ৰ পাচত, তেওঁ বথৰ পৰা বাগৰি পৰিল; কিন্তু তেওঁৰ গাত ইমানবোৰ শৰে বিন্ধিছিল যে, তেওঁৰ পবিত্ৰ শৰীৰ মাটিত নপৰি শৰৰ ওপৰত আলাসতে দাং খাই ব'ল। ইয়াকে 'ভীষ্মৰ শৰশয্যা' বোলে: তেওঁ এই শয্যাত আঠাৱন দিন বিশ্রাম কৰি, মাঘ মাহৰ শুক্লা অষ্টমীৰ দিনা, স্বৰ্গধামলৈ গতি কৰিলে।

ইয়াৰ পাচত দুৰ্য্যোধনে আচাৰ্য্য দ্ৰোণক প্ৰধান সেনাপতি পাতিলে। তেৱেঁ অতুল বিক্ৰমেৰে যুদ্ধ কৰি, পাণ্ডৱ সৈন্যৰ মাজত হাহাকাৰ লগাইছিল। এওঁৰ সময়তে সপ্তবথীয়ে বেড়ি অভিমন্যুক বধকৰে। অৱশেষত শ্ৰীকৃষ্ণই চক্ৰান্ত কৰি, যুধিষ্ঠিৰৰ দ্বাৰাই তেওঁৰ পুতেক অশ্বথামা যুদ্ধত পৰিল বুলি কোৱাই, তেওঁক নিকংসাহী আৰু মূৰ্চ্ছিত কৰি পেলালে; এই সুযোগতে ধৃষ্টদ্যুম্নই তেওঁক নৃশংসভাৱে বধ কৰিলে।

আচাৰ্য্যৰ মৃত্যুৰ পাচত, কৰ্ণ প্ৰধান সেনাপতি হ'ল। তেওঁৰ তুল্য বীৰ অতি বিৰল; কিন্তু গুৰুৰ শাপত তেওঁ যুদ্ধৰ

সময়ত উপযোগী অস্ত্রবিলাক পাহৰি পেলায় । তদুপৰি, শল্য
তেওঁৰ বথৰ সাৰথি হৈ, পদে-পদে নিকৎসাহ দিবলৈ ধৰিলে ।
এনে সময়তে গো-বধৰ পাপৰ ফলত, তেওঁৰ বথৰ চকৰিকেইটা
মাটিত দপ্-দপ্ কৰে সোমাই যোৱাত, বথ চলাবও নোৱাৰা
হ'ল । এই ছেগতে অৰ্জুনে তেওঁক বধ কৰিলে । কৰ্ণয়ো
বহুত পাণ্ডৱ-সৈন্য মাৰি-কাটি খাস্তাং কৰিলে ।

কৰ্ণৰ মৃত্যুৰ পাচত, দুৰ্য্যোধনে শল্যক প্ৰধান সেনাপতি
পাতিলে হয়; কিন্তু তেওঁৰ গা ওলাই পৰিল । এই সময়ত
কি পাণ্ডৱৰ পক্ষত, কি কোঁৱৰৰ পক্ষত, নিচেই তাকৰ
সৈন্যহে আছিল । যুদ্ধত যুধিষ্ঠিৰে শল্যক বধ কৰিলে; আৰু
তেওঁৰ মৃত্যুৰ লগে লগে কোঁৱৰ-সৈন্য একেবাৰেই ছত্ৰভঙ্গ
হৈ পৰিল—কিছুমান মৰিল আৰু কিছুমান পলাল । আন
একো উপায় নেদেখি, দুৰ্য্যোধন যুদ্ধক্ষেত্ৰৰপৰা পলাই গ'ল;
আৰু দ্বৈপায়ন হ্ৰদৰ জলস্তম্ভত লুকাই থাকিলগৈ ।

পাণ্ডৱসকলে বিচাৰি বিচাৰি, তেওঁক তাতে পালেগৈ ।
তেতিয়া ভীমৰ লগত তেওঁৰ ভয়ানক গদা-যুদ্ধ হ'ল । এই
যুদ্ধত ভীমে তেওঁৰ উক ভাঙ্গিলে; আৰু আগৰ প্ৰতিজ্ঞা
অনুসাৰে, তেওঁৰ মূৰত পদাঘাত কৰিলে । এওঁ ঘাইল হোৱাৰ
লগে লগে কুকক্ষেত্ৰ যুদ্ধৰো প্ৰায় শেষ হ'ল ।

ভীমে তেওঁৰ প্ৰতিজ্ঞা আখৰে-আখৰে পালন কৰিলে ।
তেওঁ দুঃশাসনৰ বুকু চিৰি তেজ পিলে; আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ
বাকী আঠাল্লবৈ জন পুতেকক অকলৈ বধ কৰিলে । অৰ্জুনে

নিজ হাতে কৰ্ণক আৰু সহদেৱে শকুনিক বধ কৰি নিজ-
নিজ প্ৰতিজ্ঞাবপৰা মুক্ত হ'ল। অঠৰ দিন যুদ্ধৰ পাচত
দুৰ্য্যোধনৰ গৰ্ব তেনেই খৰ্ব হ'ল।

পাণ্ডুবিলাক যুদ্ধত জয়ী হৈয়ো, ঈশ্বৰৰ নিগ্ৰহত, অশ্বখামাৰ
পাশৰিক হত্যাকাণ্ডৰ দোষত, সুখ-সন্তোষ পূৰ্ণ
অশ্বখামাৰ ঘৰা
দ্রোপদীৰ পঞ্চপুত্ৰ বধ।
মাত্ৰাত উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰিলে। দুৰ্য্যোধনে

যেতিয়া মৰিবলৈ চাটি-ফুটি লগাইছিল,
তেতিয়াও তেওঁক আনন্দ দিবৰ মনেৰে, অশ্বখামাই পাণ্ডু-
সকলৰ কটা মূৰ আনি দেখুৱাবলৈ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে। তাৰ
পাচত কৃপ আৰু কৃতবৰ্ম্মাক লগত লৈ, মাজনিশা পাণ্ডু-
সকলৰ শিবিৰত সোমাই, যেনে নিষ্ঠুৰ ভাৱে যাকে ষ'তে
পালে ঘৈয়াই পেলালে, সেই অমানুষিক কাণ্ড দেখাহে নালাগে
তাৰ কথা শুনিলেও, গাৰ নোম শিঁয়ৰি উঠে। দ্রোপদীৰ
পাঁচ পুতেক, ধৃষ্টদ্যুম্ন আৰু শিখণ্ডী সেই বাতি নিহত হ'ল :

শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শ অনুসাৰে, পাঁচ-পাণ্ডু আৰু সাত্যকি
সেই বাতি শিবিৰত নোশোৱা বাবেহে কথমপি বক্ষা পৰিল।
নতুবা, সেইদিনা তেওঁবিলাক সৰাও টান হলাহেঁতেন।

ইয়াৰ পাচত কৃপ, অশ্বখামা আৰু কৃতবৰ্ম্মা আনন্দত
উত্ৰাৱল হৈ, যেতিয়া দুৰ্য্যোধনৰ ওচৰত উপস্থিত হ'লহি, তেতিয়া
তেওঁ মৰিবলৈ সবহ সময় নাছিল। হাত-ভৰিবিলাক দবঙ্গৰ শিলৰ
দৰে চোঁচা পৰিছিল; কেৱল মাত্ৰ টিপ্পিং-টিপ্পিংকৈ বুকৰ মাজত
জীৱটো সোমাই আছিল। শিয়াল কুকুৰ আদি জন্তুবোৰে

মাংসৰ লোভত, তেওঁৰ চাৰিওফালে টাকুৰী ঘূৰাদি ঘূৰি ফুৰিছিল।

দ্রৌপদীৰ পাঁচ পুতেকৰ মূৰ কেইটাকে পঞ্চ পাণ্ডৱৰ মূৰ বুলি বুজাবলৈ অশ্বখামাই বৰ চেষ্টা কৰিছিল; কিন্তু তেওঁ সেই সময়তো দুৰ্য্যোধনক কঁাকি দিব নোৱাৰিলে। দুৰ্য্যোধনে আচল কথা বুজি উঠিলে। এই নৃশংস হত্যাকাণ্ডত দুৰ্য্যোধনৰো চকুৰ পানী ওলাল। তেওঁ “হায় হায়” কৰি অচিৰে চিৰ-নিদ্ৰাত অভিভূত হ’ল।

পাচদিনা পুৱাতে এই আকস্মিক আৰু শোচনীয় হত্যা-কাণ্ডৰ কথা শুনি চাৰিওফালৰপৰা যে কি ভয়ানক মৰ্ম্মভেদী হাহাকাৰ উঠিছিল, তাক বৰ্ণোৱা অসম্ভৱ। ভীম, অৰ্জুন আদিৰ যে কথাই নাই, যি যুধিষ্ঠিৰ বৈৰা আৰু গান্ধীৰ্গ বিষয়ে উপমা-স্থল, সেই যুধিষ্ঠিৰো শোকত বিহ্বল হ’ল।

মাকৰ পোৰা-পেটেৰে দ্রৌপদীয়ে, এটা নহয় দুটা নহয় পাঁচোটা পুতেকৰ শোক, একে সময়তে সহ্য কেনেকৈ? তেওঁ কান্দি-কাতি, মূছকঁছ গ’ল। তাৰ পাচত জ্ঞান পাই, বৰ উত্তেজিত হৈ ক’লে, “সেই বিটলীয়া, নৰাধম অশ্বখামাক মাৰি, তাৰ মূৰৰ মণিটো আনি নিদিলে, মই অনাহাৰত প্ৰাণত্যাগ কৰিম।”

যুধিষ্ঠিৰ শ্ৰীকৃষ্ণ আদিয়ে কত বুজালে, কিন্তু তেওঁৰ মুখত কেৱল মাত্ৰ সেই একে আঘাৰ কথা “মোক মণিটো লাগিবই।”

জ্যোতীৰ বিলাই দেখি, ভীমে আৰু স'হি থাকিব নোৱাৰিলে ; নকুলক বথৰ সাবথি কৰি লৈ, তেওঁ তুৰন্তে অশ্বখামাক বিচাৰি গ'ল।

শ্ৰীকৃষ্ণই দেখিলে সৰ্বনাশ। অশ্বখামাৰ হাতত 'ব্ৰহ্মশিৰা' নামেৰে জ্যোতাচাৰ্য্যই দিয়া যি মহা অস্ত্ৰপাট আছে, যদি খন্দৰ ভমকত তেওঁ সেই অস্ত্ৰপাট কেনেকৈ ভীমৰ গালৈ মাৰি পঠায়, তেন্তে ভীমক বন্ধা কৰাই টান হৈ উঠিব। সেই বাবে, বেগাবেগিকৈ যুদ্ধিষ্ঠিৰ আৰু অৰ্জুনক লগত লৈ, শ্ৰীকৃষ্ণই ভীমৰ পাচে-পাচে বথ লকুৱাই দিলে।

পাণ্ডৱসকলৰ ভয়ত, অশ্বখামা সেই সময়ত ব্যাসদেৱৰ আশ্ৰমত লুকাই আছিলগৈ। দূৰৰ পৰা ভীমক দেখিয়েই তেওঁৰ গা চেবালে ; তাৰ পাচত অৰ্জুন আৰু শ্ৰীকৃষ্ণক দেখি যে তেওঁৰ ধাতু উৰি গ'ল। আত্মবন্ধাৰ আন উপায় নেদেখি, মৰণত শৰণ দি "আজি পাণ্ডৱ-বংশ লোপ পাওক" বুলি, সেই অমোঘ অস্ত্ৰপাট মাৰি পঠালে।

শ্ৰীকৃষ্ণই ইমান বেলি যিহলৈকে ভয় কৰি আছিল সেয়ে হ'ল। অৰ্জুন বিবুদ্ধি হৈ, অশ্বখামাৰ অস্ত্ৰ নিবাবণ কৰিবৰ নিমিত্তে, জ্যোতাচাৰ্য্যই দিয়া দিব্য অস্ত্ৰ এপাট এৰি দিলে।

সেই মহা অস্ত্ৰ দুপাটৰ তেজত স্বৰ্গ আৰু মৰ্ত্ত্যত তোলপাৰ লাগিল। ভয়ত সকলোৱে 'ত্ৰাহি মধুসূদন' স্মৰিবলৈ ধৰিলে।

সৃষ্টি নাশ হোৱাৰ উপক্ৰম দেখি, নাৰদ আৰু ব্যাসদেৱে থিৰেৰে থাকিব নোৱাৰিলে। দুই জন মুনি ল'ৰি আহি-

দুই অস্ত্রৰ নাজত থিয় হৈ, উভয়কে আপোন-আপোন অস্ত্র সম্বৰণ কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰিলে।

যাৰ মনত অলপো কুভাব নাই, অস্ত্র প্ৰত্যাহাৰ কৰা তেওঁৰ পক্ষে অতি সহজ; কিন্তু যাৰ মন নিশ্চল নহয়, তেওঁ অস্ত্র প্ৰত্যাহাৰ কৰিবলৈ গলে প্ৰাণৰে সংশয়।

অৰ্জুন নিৰ্দোষী আৰু সাধু পুৰুষ। তেওঁ হেলাবান্ধে নিজ অস্ত্র সম্বৰণ কৰিলে; কিন্তু অশ্বখামাই হ'লে সেই কামলৈ সাহ দিবই নোৱাৰিলে। তেওঁ ক'লে “পাণ্ডৱসকলক দেখি ভয় খাই, অস্ত্ৰপ্ৰহাৰ কৰিছিলোঁ; যদি সেই অস্ত্ৰ থমাৰ খোজোঁ, তেন্তে নিজেই মৰা পৰিম।”

তেতিয়া মুনি দুজন মধ্যস্থ হৈ মীমাংসা কৰি দিলে যে, অশ্বখামাৰ অস্ত্ৰই উত্তৰাৰ শিশু সন্তানটি বধ কৰকগৈ; আৰু অশ্বখামাই তেওঁৰ মূৰৰ মণিটো পাণ্ডৱসকলক দি, ক্ষমা খোজক।

ল'ৰাটি তেতিয়াও মাকৰ গৰ্ভতে আছিল। জন্ম হ'লত শ্ৰীকৃষ্ণৰ আশীৰ্বাদত মৰা ল'ৰাটিয়ে পুনৰ জীৱন পালে। তেওঁৰ নামেই পৰীক্ষিত।

মূৰৰ মণিটো কাটি দিয়াৰ ভ্ৰম্ভমনি অশ্বখামাৰ আজিলৈকে মৰা নাই। তেওঁ চিৰজীৱী: সেইবাবে, সেই কষ্ট সদায় ভুগি থাকিব লাগিব। মানুহে তেল ঘঁহাৰ আগতে সেই ভ্ৰম্ভমনি অলপ পাতলানৰ উদ্দেশ্যে, তিনি ছাটি তেল তেওঁৰ নামেৰে পেলাই দিয়ে। বেয়া কাম কৰাৰ প্ৰতিফল এয়ে।

ইকালে, অশ্বখামাৰ মূৰৰ মণিটো যুধিষ্ঠিৰৰ মূৰত পিন্ধাই
এই দাক্ষণ পুত্ৰ-শোকতো, দ্রোপদীয়ে অলপ শান্তি লাভ
কৰিলে ॥

২৪ অধ্যায় :

কুকক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধৰ পাচত, ঘৰ-নিবন্তৰে শোক-বহি জলি
যুধিষ্ঠিৰৰ হস্তিনালৈ উঠিছিল। যুধিষ্ঠিৰে ৰাজ্য পালে হয়;
গমন আৰু ৰাজপদ কিন্তু তেওঁৰ হৃদয়ত হ'লে লেশ মাত্ৰও
গ্ৰহণ। সুখ-শান্তি নাছিল। আত্মীয়-স্বজনৰ শোকত
তেওঁ এনেয়ে জুলুকা লাগি পৰিছিল; তাতে আকৌ
মাকৰ মুখে কৰ্ণৰ আচল পৰিচয় পাই, তেওঁৰ হিয়া ফাটি
গ'ল।

নিষম ভ্ৰাতৃ-শোকত অধীৰ হৈ, যুধিষ্ঠিৰে ৰাজসম্পদ
এৰি দি, বনলৈ যাবলৈহে ওলাল। ভীম, অৰ্জুন আদি
চাৰি ভায়ে আৰু দ্ৰৌপদীয়ে, তেওঁক কিমান কাবো-কোকালি
কৰিলে, আৰু কত বুজালে, কিন্তু একোতে একো ফল
নধৰিলে। শেহত শ্ৰীকৃষ্ণ আৰু ব্যাসদেৱে বহুত বুজনি দি.
তেওঁৰ অনিচ্ছা সত্ত্বেও, ৰাজ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰিবলৈ বাধ্য
কৰিলে। হস্তিনাৰ প্ৰজাবিলাকে বৰ আদৰেৰে যুধিষ্ঠিৰক
অভ্যৰ্থনা কৰিলে; আৰু শুভ দিন চোৱাই, সোনকালে
তেওঁক হস্তিনাৰ সিংহাসনত বহুৱালে।

তেওঁৰ সুসাশনৰ গুণত, অলপ দিনৰ ভিতৰতে গোটেই
ৰাজ্যত চোৰ-ডকাইতৰ সঁচ নাইকিয়া হ'ল। হস্তিনাই
পূৰ্বৰ শ্ৰী ধাৰণ কৰিলে। প্ৰজাবিলাক জয়-জয়-ময়ময়

হ'ল। তেওঁৰ নম্ৰ আৰু শিষ্ট আচৰণত, ধৃতবাহু আৰু
গান্ধাৰীয়ে লগত-যোৱা পুত্ৰ-শোককো পাহৰি পেলালে।
মুঠতে, পাণ্ডৱসকলৰ মানত বৰপিতাক আৰু বৰমাকক মূৰত
ল'লেও ওকণীয়ে খায়, আৰু মাটিত থ'লেও পিপৰাই খায়।
ভীমৰ আচৰণ অৱশ্যে একেৰি লব আছিল।

এইদৰে কেই বছৰমান যোৱাৰ পাচত, যুধিষ্ঠিৰে এটা
অশ্বমেধ যজ্ঞ পাতিলে। যজ্ঞৰ অন্তত, ধৃতবাহু, গান্ধাৰী,
কুন্তী আৰু বিদূৰ তপস্যা কৰিবলৈ বনলৈ গ'ল।
ক্ৰমান্বয়ে তিনি বছৰ কঠোৰ তপস্যা কৰাৰ পাচত, এদিন
যজ্ঞাগ্নিত ভস্ম হৈ, তেওঁলোকে ইহ লীলা সম্বৰণ কৰিলে।
এই নিদাক্ষণ বাতৰি পাই, পাণ্ডৱসকল শোকত ব্যাকুল
হ'ল।

ইয়াৰ কিছু দিনৰ পাচত বৰ শোক-লগা আৰু এটা দুৰ্ঘ-
টনা ঘটিল। শ্ৰীকৃষ্ণৰ সমান হিতৈষী বন্ধু পাণ্ডৱসকলৰ
আৰু কোনো নাছিল। নাৰদ, কণ্ঠ আৰু বিশ্বামিত্ৰ ঋষিৰ
শাপত, সেই কৃষ্ণবংশৰ নাম নুমাৰৰ সূচনা হ'ল। আমোদ-
প্ৰমোদ কৰিবলৈ যাদৱবিলাকে মাজে-মাজে প্ৰভাস তীৰ্থলৈ
গৈ থাকে। এদিন সেই দৰে তাত বং ধেমালি কৰি থাকোঁতে,
মুনিৰ শাপত তেওঁবিলাক উত্তেজিত হৈ নিজৰ ভিতৰতে এনে
দৰে মৰা-মৰি, টঙ্গনা-টঙ্গনি কৰিবলৈ ধৰিলে যে, গতি-গোত্ৰ
দেখি শ্ৰীকৃষ্ণয়ো ভয় খালে। বিবাদৰ সূত্ৰপাত দেখিয়েই, তেওঁ
অৰ্জুনৰ ওচৰলৈ মানুহ পঠালে; কিন্তু তেওঁ আহি নো

পাওঁতেই, প্রভাস-তীৰ্থ শ্মশানত পৰিণত হ'ল। আনকি, অৰ্জুনেও শ্রীকৃষ্ণক জীৱিত অৱস্থাত নাপালেগৈ।

শ্রীকৃষ্ণক নেদেখি অৰ্জুনে চাৰিওফালে আন্কাব দেখিলে। তেওঁৰ মূৰত যেন বজ্রপাতহে পৰিল। তেওঁ তেতিয়া ভালকৈ বুজিব পাৰিলে যে, পৃথিবীৰপৰা তেওঁবিলাকো যাবৰ হ'ল।

যুধিষ্ঠিৰে যথাসময়ত এই সম্বাদ শুনি, চকুলোৰে বাট নেদেখা হ'ল। ৰাজ্যলৈ তেওঁৰ মোটেই আসক্তি নাছিল। মাক, বৰমাক, বৰপিতাক, আৰু দদায়েকৰ শোক পাহৰিবলৈ নো পাওঁতেই, এই শোকে তেওঁৰ আমঠু ক'লা কৰি পেলালে। ক্ৰমাৎ সকলোৱে পৃথিবীৰপৰা বিদায় লোৱা দেখি, মহা-প্ৰস্থানৰ নিমিত্তে তেওঁৰো সাজু হ'ল। দ্রোপদী আৰু চাৰি ভায়েক তেওঁৰ লগত ওলাল। ৰাজ্যৰ ভাৰ ল'বলৈ—উত্তৰা আৰু অভিমন্যুৰ পুতেক—পৰীক্ষিতৰ মূৰত।

দ্রোপদীৰে সৈতে
পাণ্ডৱসকলৰ
মহা-প্ৰস্থান।

বনলৈ নাযাবলৈ পাণ্ডৱসকলক সকলোৱে বৰকৈ টানি ধৰিছিল; কিন্তু তেওঁবিলাকে কাৰো কথা নুশুনিলে। সকলোৰে আগত গ'ল যুধিষ্ঠিৰ। তেওঁৰ পাচত ক্ৰমান্বয়ে ভীম, অৰ্জুন, নকুল, সহদেৱ আৰু দ্রোপদী; সকলোৰে পাচত গ'ল এটা কুকুৰ। অসংখ্য বন-উপবন, নদ-নদী, গাওঁ-ভূঁই, পৰ্বত-পাহাৰ, পাব হৈ কিছু দিনৰ পাচত, তেওঁবিলাক সাগৰৰ দাঁতিত ওলালগৈ। তাত অগ্নি দেৱতাই দেখা দি। তেওঁ দিয়া গাণ্ডীৰ ধনুখন অৰ্জুনৰ হাতৰ পৰা খুজি ল'লে।

তেওঁবিলাক ক্রমাৎ উত্তৰলৈ যাবলৈ ধৰিলে। হিমালয় পৰ্বত পাই, অলপমান ওপৰলৈ উঠোঁতেই দ্রোপদীৰ হাত-ভৰিবোৰ ঠেৰেঙ্গা হ'ল; আৰু অলপ সময়ৰ পাচতে, টাঁচ কৰে লুটি খাই পৰি, দ্রোপদী ঢুকাই থাকিল।

তেতিয়া ভীমে যুধিষ্ঠিৰক সুধিলে, “মহাবাজ, জীয়াই থাকোঁতে দ্রোপদীয়ে কোনো বেয়া কাম কৰাৰ কথা মনত নপৰে দেখোঁ; তেনেস্থলত তেওঁ সোঁ-শৰীৰে স্বৰ্গলৈ যাব নোৱাৰিলে কিয়”?

যুধিষ্ঠিৰে ক'লে, “দ্রোপদীয়ে ন্যায়মতে আমি পাঁচো ভাইক সমান চকুৰে চাব লাগিছিল; কিন্তু আমাৰ ইকেই-জনতকৈ অৰ্জুনলৈ তেওঁৰ নেহা এফেৰি অধিক আছিল। সেই পাপৰ ফলত তেওঁৰ ইয়াতে মৃত্যু হ'ল”।

আৰু কিছু দূৰ যোৱাৰ পাচত সহদেৱ পৰিল। ভীমে তেওঁৰ মৃত্যুৰ কাৰণ সোধাত, যুধিষ্ঠিৰে ক'লে, “সহদেৱে নিজক বৰ বিজ্ঞ বুলি মনতে অহঙ্কাৰ কৰিছিল; সেই কাৰণে তেওঁৰ ইয়াতে মৃত্যু হ'ল”।

অলপ দূৰ গৈ নকুল পৰিল। তেতিয়া ভীমে তেওঁৰ পতনৰ কাৰণ যুধিষ্ঠিৰক সুধিলে। তেওঁ কলে, “নকুল বৰ ধাৰ্ম্মিক আছিল সঁচা; কিন্তু তেওঁ তেওঁৰ সমান সুন্দৰ পুৰুষ নাই বুলি মনতে ভাবিছিল। সেই অহঙ্কাৰৰ কাৰণে তেওঁৰ পতন হ'ল”।

ইয়াৰ পাচত অৰ্জুন পবিলত, ভীমে যুধিষ্ঠিৰক অৰ্জুনৰ পতনৰ কাৰণ সুধিলে। যুধিষ্ঠিৰে ক'লে, “অৰ্জুনে একে দিনাই সকলো শত্ৰু সংহাৰ কৰিব বুলি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল ; কিন্তু কাৰ্য্যত তেওঁ তাক কৰিব নোৱাৰিলে। সেয়ে তেওঁৰ মৃত্যুৰ কাৰণ।”

তাৰ পাচত ভীম নিজে পবিল; আৰু তেওঁ পৰাৰ কাৰণ যুধিষ্ঠিৰক সুধিলে। তেওঁ ক'লে, “তুমি মনতে ভাবিছিল। তোমাৰ সমান বলী কোনো নাই। সেই পাপৰ ফলত তোমাৰ ইয়াতে মৃত্যু হ'ল”।

ইয়াৰ পাচত যুধিষ্ঠিৰ অকলশৰে যাবলৈ ধৰিলে। লগত থাকিল মাথোন কুকুৰটো।

কিছু দূৰ যোৱাৰ পাচত, দেৱৰাজ ইন্দ্ৰই পুষ্পক বথ লৈ তেওঁক নিবলৈ আহিল; আৰু যুধিষ্ঠিৰক বথত উঠিবলৈ ক'লে। তেওঁ কুকুৰটোৰে সৈতে বথত উঠিবলৈ গ'ল। অস্পৃশ্য কুকুৰটো ইন্দ্ৰই বথত নিব নোৱাৰে বুলি কোৱাত, যুধিষ্ঠিৰ বথত নুঠি পাচ-হুঁহকি আহিল; আৰু তেওঁৰ আশ্ৰিত কুকুৰটো নিব নোৱাৰিলে তেৱেঁ। স্বৰ্গলৈ নাযায় বুলি ক'লে। যুধিষ্ঠিৰক পৰীক্ষা কৰিবলৈ ধৰ্ম্মই কুকুৰ-ৰূপ ধৰিছিল। যুধিষ্ঠিৰ পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হ'লত ধৰ্ম্মই নিজ-ৰূপ ধৰি তেওঁক

প্রশংসা করিবলৈ ধরিলে ; আক ইন্দ্রই দুইকো বথত তুলি লৈ
 স্বর্গলৈ গুচি গ'ল। তাত তেওঁ ভাই-বন্ধু, আত্মীয়-স্বজন,
 সকলোবে লগত থাকি, স্বর্গৰ বিমল আনন্দ উপভোগ
 করিবলৈ ধরিলে।

৫০২৫/অ:

সমাপ্ত।